

Jak vypadá nesvoboda

I.

Nesvoboda není fráze.

Je zajisté zcela jasné, že systém, vládoucí po 15 let v sovětském Rusku, t. j. diktatura proletariátu, neboli v transkripci Zinověvovy diktatura komunistické strany, nese s sebou organisovanou a důslednou nesvobodu. Diktatura, t. j. organisované násilí jedněch nad druhými, vylučuje svobodu pro ty druhé. Je-li diktátorů hrstka, a těch, jimž je diktováno, nepřehledné moře, a trvá-li k tomu všemu „přechodná doba diktatury proletariátu“ již půldruhé desítky let bez jakékoliv nadějně vyhlídky na změnu k lepšímu, pak zajisté máme co činiti se zjevem velmi vážným a nikoliv s pouhou frází. Neboť takto na šestině souše a nad 165 miliony lidí zvedá se něco, co je v zásadním rozporu s cílem snažení celých generací snad všech národů světa ve století XIX. a XX., toužících po všeobecné, organisované, nikoliv anarchistické svobodě ducha, myšlení, jednání, konání, projevu a činu pro jednotlivce i společnost. Nacházíme-li však přes to, zejména v generaci mladší, a to nejen u nás, nýbrž takřka u všech národů, velké skupiny lidí, které jinak zjevně touží po zlepšení dnešního nedokonalého a sociálně nespravedlivého řádu — v táboře lidí sympatisujících s touto diktaturou, jež ostentativně trvá na nesvobodě milionů, pak je zde možné pouze dvojí: buď tyto skupiny mladších lidí chtějí se jednou ve svých vlastních státech, vůči svému vlastnímu národu, státi příslušníky kasty diktující, nebo — samy vyrůstají v okolí demokratické svobody — chápou pojem organisované diktatury jako pouhou frázi bez konkrétní náplně a prostě nemají jasné představy o tom, co může znamenati nesvoboda, důsledně prováděná a brutálně uplatňovaná — taková nesvoboda lidské osobnosti, jak jsme právě již po 15 let jejími svědky ve státě sovětském, a jak se zdá, začínáme ji viděti i v nejbližším svém sousedství.

Ze sovětského svazu přichází po řadu let bezčetné množství zpráv, mluvících o kladení základů nového života, o tvoreni beztržní společnosti, o ohromné průmyslové, zemědělské a kulturní výstavbě, o gigantických plánech, na jejichž uskutečnění s entuziasmem pracují miliony lidí. Celý svět diskutuje o těchto problémech, zaujímá stanovisko pro a proti. Jednotlivci i velké skupiny lidí jezdí do SSSR, aby na vlastní oči shlédli nový sociální svět, jak se jeví očím pozorovatele. Vracejí se pak jedni nadšení, druzí zklamáni a roztrpčeni, podle toho, jak byli politicky orientováni ještě dříve, než se vydali na cestu. Málokdo z nich však mluví o oné diktatuře nad lidmi, jaká v SSSR panuje, nanejvýš ještě o důmyslné diktatuře nad mrtvou přírodou, která tu a tam je probouzena k životu a donucována úsilím sil lidských, aby poskytla a uvolnila své dary obecnosti. A i to probouzení nesmírného přírodního bohatství sovětské země líčí se tak, jako by k němu napomáhali lidé ze svobodného tvůrčího entuziasmu, jako by tu obrovskou industrialisaci

a kolektivisaci konala armáda nadšených vyznavačů práce, jakoby ty kolchozy, sovchozy a motorotraktorové stanice doslova vyrůstaly pod vlajíci prapory a za hlaholů písně práce a jiných písní, jakoby všechno to se jaksí rozumělo samo sebou, jakoby pod vlajkou komunistického programu chutě kráčely miliony borců, jimž schází pouze ještě několik let, nebo jedna, dvě pětiletky, aby přešly přes všechny překážky do elysia sociální blaženosti. A zatím...?

Nesvoboda a koalice.

A zatím všechno to na pohled veliké, obrovské, majestátní a neobyčejné, co se v SSSR nejprve projevuje a pak staví a buduje, není z převážné své části projevem svobody lidského ducha, svobody lidských rukou a svobodou posvěcené lidské práce, nýbrž právě naopak je to vnější projev jakési temné a kruté síly nad lidmi, vrženými touto silou do nevidaného rabství a podrobujícími se této síle jen z největší bídy ducha i těla, jen z nevyhnutelnosti vpravdě existenční. Jen neomezeným panstvím této diktátorské nesvobody si můžeme vysvětliti, jen jím a ničím jiným, proč přes všechny obrovské prostředky hmotné, vrhané na frontu výroby, proč přes mobilisaci všech takřka příslušníků četných sovětských národů jakost sovětské práce ve všech oborech bezvýjimečně je přec jen stále velmi nízká, proč nevznikl po prvé etapě činnosti, usměrňované podle pětiletého plánu, aspoň stav minimálního ukojení nejprimitivnějších potřeb, proč všechno v tom obrovském státním tělese se viklá, klokotá a do sebe nezapadá, proč všechno sovětské dění potřebuje stále, den ze dne, téměř nepřetržitě reorganisace a přeskupování.

Ano, nesvoboda, ovládnutí, diktování a zvláště revoluční panské síly přispívá hlavní měrou k tomu, že nadměrné prostředky jdou na zmar a nepřinášejí patřičného užítku. Neboť nesvobodný člověk nevidí žádného smyslu v tom, aby se namáhal jen o setinu výše toho výkonu, jehož je mu třeba k udržení holého života. Svou zvadlou, neochotnou činností, vzpružující se jen čas od času pod karabáčem nevyhnutelnosti, sovětský člověk nesabotuje pouze věc uloženou mu k vykonání, nýbrž desorganisuje bez přímých protirevolučních a protistátních úmyslů všechno, do čeho je diktátorskou mocí zapřažen; nesvoboda činí jej bázlivým, opatrným a nerozhodným, a tím i nedovedným a nevytrvalým — což ovšem, kombinováno s přirozenou lidskou touhou po lenosti, dává jako výslednici tu desorganisaci, nedostatek a bídu, již jsme dnes svědky v sovětském Rusku na počátku druhé pětiletky.

Jak vypadá tato nesvoboda v SSSR, jaké jsou její projevy v denním a běžném životě, čím musí nám býti výstrahou pro naše vlastní poměry? Pokusíme se zachytiti několik nejvýraznějších jejích obrazů, jak se nám dostávají pod ruku, listujeme-li jen zběžně ve svých vzpomínkách a prohlížíme-li soustavně třeba jen denní tisk sovětský.

Svoboda komunistů...

Vládnoucí strana, diktující strana, toť zdroj nesvobody.

Již Lenin jednou otevřeně vyslovil a od té doby mnozí z vedoucích bolševiků to opakovali, že jedinou svobodnou tribunou v Sovětském svazu je politická kancelář komunistické strany, ono pověstné Politbureau, dnes i s náhradníky přibližně kolegium asi sedmácti lidí. Vskutku a vpravdě jedinými svobodnými lidmi v SSSR jsou dnes pouze tito lidé se Stalinem, Molotovem, Kaganovičem, Vorošilovem, Kalininem v čele, a i ti jen potud, pokud svá usnesení mezi sebou diskutují. Jakmile rozhodnutí padlo, přestává i pro ně absolutní svoboda myšlení a jednání, jsou plně podřízeni duchu i literě usnesení a musí je prováděti, i když snad při projednávání za zavřenými dveřmi měli během debaty odlišné mínění. Tuhá kázeň uvnitř strany je dokonce do té míry bezohledná, že členové nejvyššího areopagu komunistického, kteří měli za rozpravy mínění s většinou odlišná, jsou pak úmyslně posíláni na místa nejchoulostivější, aby tam hájili a propagovali právě ty názory, proti nimž ještě před chvílí byli. Tak Trockij, Zinověv i Kameněv byli nuceni hájiti these, proti nimž v Politbureau vystupovali, tak Bucharin, Rykov, Tomskij musili potíratí pravičácké úchytky, jichž sami byli nejvýznačnější representanti. Před „vůlí strany“, representovanou právě usnesením Politbureau, musí kapitulovati každý pod nejtěžšími sankcemi. Odpadlík nemá práva sebrati kolem sebe skupinu stejně smýšlejících a hájiti s ní své názory, má právo pouze na to, že bude zbaven všech funkcí, že mu budou odňaty i prostředky k výživě, že bude poslán do vyhnanství, vyobcován ze společnosti, stigmatizován a potřen. Viz osud celé řady sovětských lidí, v první řadě Trockého, ale i Rakovského, Čičerina, Kameněva, Zinověva.

Vypadá-li svoboda nejsvobodnějších takto, jak potom vypadá nesvoboda jiných? Vezměme jen komunistickou stranu! Dnes má téměř 3 miliony členů. Jsou to lidé, kteří v plném slova smyslu vládnou. Ale přes veškeré jejich neomezené moci na větším či menším okruhu působení visí nad nimi stále guillotina strany. Oposiční boje levice i pravice, nejružnější úchytky a boj s nimi vyvolaly mezi členstvem řadovým přímý poplach a ideologický chaos. Mnohokrátě prostě nepochopení složitých a nejasných resolucí ústředních orgánů vedlo k neopatrnému slovu, jehož důsledkem bylo obvinění z oposiční ideologie se všemi neblahými důsledky takového obvinění. Snaha po vnější ideologické jednomyslnosti ve straně vede k tomu, že sověští komunisté si z paměti osvojují hantýrku oficiálních thesů a opakují ji při každé příležitosti. Zdálo by se, že ten, kdo má jisté pochybnosti a nechce je dáti najevo, může v komunistických shromážděních, na poradách a pod. prostě mlčeti. Ale není tomu tak. Strana ukládá svým členům aktivní práci, a tato aktivita se vyjadřuje právě tím, že straník je nucen, vybízen, někdy dokonce i vyprovokován, aby ve své buňce zaujal stanovisko k běžným otázkám. A tak namemo ruje si je podle oficiálního orgánu strany, a přijde-li doba, aby vystoupil, odříká si svůj pasus, prokleje ďábla přehnaného levičáctví i satana chabého pravičáctví, řekne, že „na dané etapě hlavní nebezpečí číhá z pravice a ze smířlivého stanoviska k pravičáctví, jak to řekl soudruh Stalin na XVI. sjezdu, že produkci zvýšíme jen tenkrát, budeme-li plniti šest historických podmínek Stalinových, a že pětiletka, vyplněná

za čtyři léta z 93.4 procenta je potvrzením správnosti generální linie strany, jak ji vytyčil soudruh Stalin“. Toto stereotypní říkání, opakované všude do omrzení a uveřejňované v různých variacích denně v sovětském tisku, je komunistickým otčenášem, který je pronášen, ať se to hodí nebo ne. Bez žertu řečeno!

Tak vypadá nesvoboda mezi komunisty samými.

A což teprve, když dojde k tak zvaně „očistě strany“! Tu musí každý, kromě vysoké aristokracie z Ústředního výboru a ústřední kontrolní komise, i kdyby byl členem strany od jejího založení, jíti před plenum své buňky a říkati tam na sebe jen své pěkné činy, aby na základě jich byl uznán hodným a ve straně se udržel. Tato veřejná zpověď je přístupna i nečlenům, je ponižující a naivní, jde do detailů rodinných i povahových a končí mnohdy vyloučením, když zpovídaný člen nemohl vyvrátiti dokonale všechny námitky proti němu vznesené, jakmile svůj výklad o sobě skončil. Že takové vyloučení znamená obyčejně pro komunistu i materiální zničení, v každém případě pak úplné převrácení dosavadního života a často i zaměstnání, je jen důsledkem imperativního rozhodování malé skupiny nejvyšších. Je řada případů sebevraždy komunistů, očistou ze strany vyloučených.

Že komunistu musí poslechnouti nařízení své organizace a přijmouti každou práci, která mu je s vyšších míst určena, je při tuhé kázní strany docela přirozeno. Že však na př. je možno donutiti takovou osobnost, jako je vdova po Leninovi, Naděžda Krupská, aby napsala v den 9. výročí Leninovy smrti článek do „Pravdy“, v němž sice mluví se o Leninovi, ale usměřňuje se všechno na Stalina, v němž při typografické úpravě tohoto článku jméno zakladatele sovětského státu ani jednou není uvedeno proloženým tiskem, kdežto jméno generálního sekretáře strany po každé — to zajisté zdá se býti i v sešněrované straně něčím přehnaným a nepravděpodobným. A přece je to pravda! Nesvoboda v komunistické straně a servilnost z toho prýstící jde v sovětském velkém tisku tak daleko, že jméno Stalin je v ž d y tištěno proložené i kdyby se v článku opakovalo — a ono se vskutku opakuje! — třeba dvacetkrát. Oficiální „Pravda“ je toho denně důkazem. Jen se rače podívatí!

Smuteční oficiální řeč v den úmrtí Leninova, 21. ledna 1933, skončil mladý komunistický teoretik, Stěckij, tímto odstavcem o revoluční teorii:

„Ohromná zásluha o leninské semknutí revoluční teorie s praxí náleží soudruhovi Stalinovi. (Potlesk.) Soudruh Stalin vypracoval otázku industrialisace sovětské země, otázku mašinisace. Soudruh Stalin položil otázku o likvidaci kulaků co třídy, z iniciativy soudruha Stalina vyšla otázka zřízení motorotraktorových stanic. Rovněž tak soudruh Stalin rozvinul otázku výrobní jednoty průmyslu a zemědělství. Soudr. Stalin podrobně vypracoval thesi Leninovu o vítězství socialismu v našem státě.

Jako důsledek této práce soudruha Stalina je u nás nyní situace taková, že naše strana prakticky dokázala možnost výstavby i vítězství socialismu v jediném státě. To nemá pouze význam pro nás. Souhrn všech těchto přechodných kroků má obrovský význam pro proletariát všech zemí, poněvadž všechno to znamená metodu, formu a cestu k výstavbě komunistické společnosti.

Proto právě ve vědomí naší strany stojí nyní jméno soudruha Stalina v jedné řadě s jmény velkých zakladatelů socialismu!“

To je, prosím, závěr řeči o Leninovi, přednesené při slavnostní panychidě! Je třeba znova a výslovně to připomenouti, neboť jinak každý by myslil, že to byla řeč věnovaná oslavě Stalinově! Tato úžasná a té-

měř nepochopitelná servilnost není přirozenou vlastností komunistů. Bolševici jsou většinou typy drsné, rázné, bezohledné. Přiměti je k takovým věcem, jako jsou případy právě vylíčené, může pouze buď soustavné a usměrněné násilí pro jejich vůdce, nebo soustavné a usměrněné násilí jejich vůdců. Obojí vede k tak nadměrné nesvobodě, že „nadšení“ bývá nemужně přeháněno (patrně podle podvědomého ruského přísloví, že „máslem se kaše nepokazí“, čili pochváliš-li více než je třeba, své věci tím neuškodíš), a vůdcovskému „násilí“ zase tak málo odpíráno, že u zpracovaných komunistických řad má pak lehkou úlohu, aby se uplatnilo.

Je zajímavé, že zejména v poslední době sovětská diplomacie mnohem spíše si dá líbiti kritiku sovětských poměrů než kritiku osobnosti, dnes vševládnoucí. Kabinety zahraničních ministerstev mohly by o tom mnoho mluvit. A také do autora těchto řádků pustil se velmi osobní polemikou ideologický vůdce československých komunistů teprve tenkrát, když si dovolil dotknouti se kriticky osobnosti Stalinovy. I to je příznačné. Sovětská nesvoboda a tlak prolíná i do řad komunistické Internacionály.

Daly by se uvést dlouhé řady příkladů, jak vypadá nesvoboda mezi komunisty samými. Není to pouze drakonický zákaz jakéhokoliv odlišného názoru na běžné věci, není to pouze persekuce rafinovaná a krutá za opoziční názory včas a postupně neodvolané, je to takřka každodenní, ba trvalý zásah do veškerého života soukromého, je to vlastně záměrné odnětí soukromého života řadovému komunistovi, respektive vystavení tohoto života soustavnému a nepřetržitému doзору strany. Ovšem každý, kdo do strany vstupuje, ví již předem o těchto věcech, stejně jako člen přísného řádu musí se podrobiti i nejpřísnější řeholi. Je to tedy jeho soukromou věcí, chce-li se této organizované nesvobodě podrobiti. Ale řekněte komunistovi, že jeho strana je jakousi politickou sektou, vyslovte mu podiv nad některými zjevy čistě církevními, jež ve straně vládnou, a postaví se vám na odpor a bude popírat jakoukoliv podobnou analogii, ač je očividná. Ale v hloubi své duše, po určitém delším přebývání ve straně, často pak přímo stená pod vším, co strana mu ukládá, velmi těžce pociťuje tlak, šířící se shora až do nejoslednějších vrstev jejich, ztrácí postupně entuziasmus, s nímž do strany přišel, ale nemůže již žádným způsobem uniknouti, je nevolníkem, pro něhož není již spásy. Se stranou srostl celý jeho hmotný život, bez ní je ztracen, s ní je však nevolníkem.

Tlak vedení a železná pata vrchních žrečů drtí všechno, co je pod ní. Dovolí si na př. význačný historický orgán, vedený jen a jen komunisty, „Proletarskaja revolucija“, v jednom ze svých čísel ročníku 1931 přinést obsáhlou kritickou studii o některých předválečných názorech Leninových na vývoj německé sociální demokracie. V zápětí nato vyřítí se na redakci dopis Stalinův, z něhož je zjevno, že jakákoliv diskuse o Leninových názorech předválečných je úplně zbytečná, neboť pro stranu je to již leninismem, pravdou, axiomem, canonem, jímž není možno otrástiti. Dopis je otištěn na první stránce měsíčníku, je k němu připojena pokorná doložka redakce — ale všechno to již nepomůže. Revue je za nějakou dobu zastavena, redakce rozptýlena do celého SSSR. Na 21 milionech čtverečních kilometrů je již možno rozptýlit i velkou redakci!

Nebo jiný příklad! Redakci měsíčníku „Inostranaja kniga“, který je věnován recenzím pozoruhodných knih, vycházejících v cizině, dodá příspěvek J. Stětklov, bývalý dlouholetý šéfredaktor a politický úvodníkář „Izvestij“, který byl svého místa kdysi zba-ven pro nečisté věci finanční, později pak přijat na milost. V tomto příspěvku, recenzi o díle o Bakuninovi, povzdechne si Stětklov nad tím, jak se mají dobře ti, kdož v cizině mohou badatí a vědecky pracovatí. „Pravda“ oboří se na redakci měsíčníku čistě denunciantskou notickou a donutí redaktora, zasloužilého bolševika T. L. Axelroda, k prohlášení, jež končí takto: „Považuji úplně za zaslouženo, abych já, jako odpovědný redaktor, který připustil, aby v sovětském měsíčníku byl otištěn článek, který jsem nečetl, poněvadž jsem se spolehnul na jméno Stětklova, byl za podobný protirevoluční galimatiáš co nejpřísněji stranou odsouzen.“

Nemohlo také potkati větší neštěstí strážce komunistické etiky ve straně, J. Jaroslavského, než to, že Stalin nalezl ve čtyřech svazcích „Dějín komunistické strany“, které Jaroslavskij redigoval — ale nepsal! — několik hříšků proti generální linii. Jaroslavskij, jeden z nejvlivnějších bolševiků, jenž si získal zlaté ostruhy zejména za bojů s Trockým — hodil po něm za jedné debaty aktovkou a rozbil mu skřípec — byl nucen jako malý záček omluviti se před celou sovětskou veřejností a přijmouti veřejně pokárání.

Nesvoboda projevu a smýšlení ovšem projevila se nejvíce za bojů s různými opozičními. Lidé, kteří měli páteř vždy velmi tvrdou a velmi přímou, komunisté, kteří se zasloužili o sovětskou vládu v dobách nejtěžších, byli tvrdou rukou vedeni zlomeni jako větvičky, nebo zkřiveni jako lokajové. Sovětští diplomaté, národohospodáři, ředitelé průmyslových podniků, členové státní plánové komise, lidoví komisaři, sekretáři oblastních výborů komunistických, členové Ústředního výboru a tak dále, šmahem kladli svá prohlášení o loyálnosti a odřikali se opozičních bludů, jakmile bylo jasno, že Stalinova hvězda stoupá do výše a moc OGPU. Že se nezastaví ani před zakladateli sovětské moci, ani před brachiálním násilím, ba ani před skrytou popravou.

Svoboda dělnictva.

Když tedy situace takto vypadá ve vládnoucí, komunistické straně, když tedy i tam vládne despotie, která nedá se srovnati s nejpřísnější disciplinou v žádné armádě světa, jak pak to asi vypadá v poměru mezi touto vládnoucí malou skupinou a ovládanou masou 162 milionů? Nepoměrně, nepoměrně hůř, jak ukáže několik odstavců následujících.

Vezměme v první řadě dělnictvo jako třídu poměrně nejvíce privilegovanou, ba podle jména vládnoucí. Těší se ono svobodě v SSSR, v tomto státě „dělníků a rolníků“? Ano — jestli se svobodou nazývá schvalovati všechno, co nařídí a k věření i k provádění předloží komunistická strana prostřednictvím buňky v příslušném cechu, oddělení, podniku, trustu. Ano — jestli se svobodou nazývá nejrafinovanější taylorismus se všemi jeho atributy, jako je práce na nekonečném pásu, úderné pracovní brigády, socialistické závodění, protisměrné výrobní plány a odměna za práci taková, že neposkytuje ani nejnütnější krytí primitivních potřeb, srovnáme-li je s potřebami dělnictva nesovětského. Ano — jestli se svobodou nazývá úzké vymezení činnosti v dílně, dole, na jediném místě, v jediném

podniku, za pevně nadiktovaných a takřka neměnitelných platebních podmínek, bez vyhlídky na organický vzestup, bez legální možnosti volně změnit své působení a jít za voláním své vlastní touhy.

Ale nikoliv — jestli si představíme, že sovětský dělník je dnes v převážné své většině pouze materiálem, který pomáhá uskutečňovati velké industrializační plány, materiálem exploatovaným do nejzazších důsledků. Nikoliv — jestli si uvědomíme, že dělníkovi je dávana jen nízká reální mzda a že nadhodnotu, procentuálně velmi vysokou, ponechává si bez velkých skrupulí stát, aby z ní jednak vydržoval nepřehledné moře svých velkých i menších administrátorů, jednak financoval své faraonské choutky. Nikoliv — jestli jsou možny takové věci, jako absolutní zákaz svobodné fluktuace pracovníků, jako nucené mechanické přemísťování dělnictva pouze podle dispozic shora, bez ohledu na individuální schopnost, potřebu, přání. Nikoliv — nutí-li se dělník, aby zaměnil své mimopracovní soukromí za společné bydlení v hromadných houfech, jen proto, že to umožňuje lepší kontrolu vládců a popoháněčů, ač ovšem se při tom formy bydlení kolektivního počouchle propagují jako prý součást nového společenského řádu. Nikoliv — jestli dělníkovi nejsou zaručena primitivní obranná práva proti vykořisťování, jestli je mu vzato právo na stávkou, jestli je mu vzata možnost seskupovati se i mimo útvary státem a vrchností mu určené. Při tom vůbec ani nemluvíme o běžných občanských právech, jako je svoboda politického přesvědčení, tisku, vzdělání, svoboda stěhování, svoboda volby zaměstnání, garancie svobody korespondence, nedotknutelnosti soukromého bytu a podobné věci, které v sovětském státě jsou patrně zřejmým přežitkem. I dnes musí dělník a každý obyvatel SSSR počítati s tím, že mu v noci přijde politická policie s nenadálou prohlídkou, že bude vláčen po různých zvědavých institucích, zejména vede-li častější korespondenci s cizinou, že mu budou vnuceni nesympatičtí spolubydličtí přímo do jeho pokoje, že mu budou vytýkány třeba i ikony v rohu světnice, které tam umístila jeho žena, že mu bude — nestravuje-li se náhodou v tovární jídelně — doslova koukáno ve společné kuchyni do hrnce, aby se vědělo, co má k obědu. Ba nesvoboda sovětského dělníka, tohoto nominálního vládcy sovětského státu, který nota bene má v poměru k obyvatele vesnickému, přibližně vzato, trojnásob více volebního práva do sovětu, jde tak daleko, že zbaven je dnes téměř všech možností volné nabídky své práce, že je spoután odborovými organizacemi na rukou i nohou, a že stát, ze strachu před pokračující destrukcí, hrozí mu nejtěžšími tresty a největší bezohledností, nepodrobí-li se ve všem, všude a na trvalo jeho despotismu, odůvodněnému prý vážností okamžiku v socialistickém budování státu.

Ale dělníkova nesvoboda jde ještě mnohem dále. Nová organizace tovární produkce a zásobování zaměstnaného dělnictva vedla počátkem tohoto roku k tomu, že velké průmyslové podniky přejímají zásobování svého dělnictva úplně do svých rukou. Zřizují si své vlastní zemědělské podniky, které mají poskytnouti nejnütnější potraviny, své vlastní zelinářství, chov dobytka atd. To nemá pouze za účel zlepšiti zásobování dělnictva, nýbrž také dělníka těsněji k podniku připoutati. Neboť kromě zásobování přímo z továrny dělník nikde nic více koupiti nedostane a ani nemá prostředků, aby nebetyčné ceny volného nebo

tajného trhu platil. Je tedy vydán podniku na milost a nemilost, a ztratí-li v něm místo z jakýchkoliv důvodů, ztratí i zásobování a také i byt. Většina platu je mu vyplácena v naturalích a také to ovšem omezuje úžasně jeho svobodu. Průmyslové podniky stávají se tak neomezenými pány dělnictva a podobají se hradům z doby feudální, kdy každý hrad žil v jakémisi uzavřeném domácím hospodářství a staral se, ovšem velkopansky, o své podhradí.

(Dokončen.)

J. E. Šrom.

poznámky

Demokracie v obraně

Bystrou větu pronesl nedávno ministr německé propagandy Goebbels. Pravil: „Vytýkejte nám cokoli, ale jedno musíte uznat: jsme zajímaví. Nikdo si nemůže stěžovat, že nudíme.“ Toto oprávněné slovo svědčí znovu, jak dokonale prostudovali němečtí vítězové velkou macchiavelistickou školu demagogie. Zábava, kterou světu nachystali, je tak napínavá, že mnoho lidí pociťuje nutkání zvolat jako při produkci velkých komiků: „Ustaňte již, je to tak velkolepé, že se nemůžeme udržet smíchy; jsme z vašeho divadla už nemocní...“

A přece prokazuje tu znamenitý agitátor poznovu dobrou znalost lidové duše. Počítaje se všemi složkami, které mohou demagogovi opatřiti moc, zakalkuloval do uchvatitelského plánu složku, která bývá, jakkoliv se to zdá neuvěřitelné, leckdy východiskem politického dění. Je to složka nudy. Na leckterého politika by se mohlo prstem ukázat, že podnětem jeho akcí nebyla jen obvyklá vůle k moci, tím méně vážný politický plán, že jim byl pocit nudy, který se ho zmocnil, když už se delší čas vozil v ministerských automobilech. Bylo mu nezábavné mít naději, že v nejlepším případě bude za deset let zase jen ministrem. Diktátorské ambice jeho vyplývaly z pocitu opotřebenosti, který se zmocňuje řemeslného politika, když už měl delší čas moc, které mohl normálně dosáhnout. Avšak i široké davy trpívají touto nemocí dětí a psů, nemocí nudy. Politický systém, který se neumí udělat zábavným, jest ve vážném nebezpečí, že se davy od něho odvrátí. Římané, nejlepší političtí psychologové světa, ocenili už dávno význam zábavnosti pro politiku. Sebe krásnější myšlenka se opotřebuje, zvešední, stává se samozřejmou a bývá oceňována, až když se její moc ztratila, když už bývá pozdě, neumí-li se obnovovat aktivitou, dramatickým napětím, kouskem toho divadla, potřebného lidstvu, barvou a zábavností.

V největším nebezpečí, že zevšední a pozbuje všeho kouzla, je myšlenka demokratická. Politický systém, který spočívá na vyrovnávání myšlenek a zájmů, na sebevládě, intelektuálnosti, rozumu, skýtá samou svou strukturou nejmenších možností zábavné aktivity. Nejpitomější radikalismus je jako dramatické divadlo poutavější než systém, který svou podstatou spočívá na kompromisu. (Demokratické jevištní drama je jistě nejtežší formou dramatickosti — proto je takový nedostatek demokratické jevištní literatury.) Bylo již učiněno několik návrhů, jak by se čelilo šedivosti demokracie. Radilo se ke hrám, k praporkům, lidovým slavnostem atd. Avšak všechny tyto rady pomíjely nejvážnějšího důvodu, proč demokracie tak málo poutá svým vnějškem: tím jest její pasivnost. Vycházejíc z myšlenky humanity a směřujíc k ní, jest demokracie odkázána jen na obranu. Zatím zbrojí na obou jejích křídlech s největším halasem strany, které se posmívají právě těmto myšlenkám humanity a obrany; krajní útočnost, naprosté hledění k cíli, bez ohledu na prostředky, posvěcení všeho násilí, všech metod nepravdy a lži, všeho macchiavelismu konečným vznešeným cílem — jak se to všechno zdá mohutné, heroické, mužné proti mdlbě, která posvátně chrání prapor svobody a nechce útočit, dokud na ni nebude podniknut přímý útok. Opravdu, pomalu už neuslyšíme slova humanismus bez přívlastku sentimentální nebo prolhaný a obránci demokracie a lidskosti nejsou v očích nejpapírovějších radikálů už ničím než úpadkovými, neheroickými sentimentálníky, pokrytci, kteří nerozumějí době a v nejlepším případě hlupáky. Zatím však se zdá, že není tak těžké pochopit tuto velikou dobu, kdybychom jen chtěli. Znalí jsme ji totiž, když byla ještě takhle malá.

Jest však naprostý nepoměr sil mezi zápasníky, z nichž jeden je spoután pravidly, které si sám vytvořil, a druhými,

kteří si vybudovali názor, že pro ně pravidla neplatí. Německý příklad ukazuje, že pasivní demokracie, která je spravedlivá až do úplného sebezničení, to nutně nakonec prohraje. Řadu let měla německá demokracie možnost, aby se zbavila aspoň z administrativy a soudnictví svých největších nepřátel. Nezbavila se jich. Měla po ruce všechny mocenské prostředky, aby potlačila hnutí, které se proti ní vrhalo všemi prostředky a neuznávalo žádné z pravidel demokratické spravedlnosti. Nepoužila jich. Se zavázanými očima přihlížela, jak ji podkopávají krajní pravice a krajní levice, spojené v tom, že neuznávaly žádné z zásad demokratického boje, existenční základny. Byla příliš slabá, aby učinila něco než pronášení zásad. Zásady však proti obuškům nic nezmožou.

Naše demokracie je ovšem mnohem pevnější, než byla německá. Ale v zásadě i v ní započal rozkladný proces, jehož nebezpečí se nesmí podceňovat. Politické vzdělání i politické talenty zdají se u nás větší než v sousední říši. Ale lze soudit, že i politická vznětlivost jest u nás větší než v Německu. Je u nás menší bída než mezi Němci, avšak i u nás vzrůstá pocit politické nenasyčenosti a nudy, na niž se u nás reaguje o něco citlivěji než v Německu. Německý příklad nezůstává bez ohlasu. Část občanstva, s pány intelektuály v čele, se najednou rozpomíná, že v demokracii je kus neocenitelné svobody a nepokládá nás demokraty už za tak úplné politické idioty, mravní korupčníky a podlé relativisty jako před třemi měsíci. Ježto však, jak bylo na tomto místě jednou citováno, není cíz myšlenky, která by se v Čechách nebyla vyspala přes noc jako v hotelu, nalézá část měšťanstva a maloměšťáctva překvapivé zalíbení v Hitlerově příkladu. Ten s těmi socialisty a židy zatočil! A Achillův Thersites, pardon, Adolfův Kahánek zavedl ve svém poledním listě terminologii, v níž se obráží hakenkreuzerské fráze jako v poškrábaném zrcadle. Pojem marxista už je i u nás pomalu nejhorší nadávkou; škoda, že nelze dobře překládat termíny jako „aufordnung“, „gleichschaltung“ a podobné zkřiveniny německého jazyka; jinak bychom už měli nové pokriveniny jazyka českého.

Větření dobrodružných útoků, sladký pocit, že bude možno beztržně mlátit lidem po hlavě, všechno to hrůzné a hnusné dramatické dění, které nám skýtá Německo, oživuje politické vědomí u nás. Kladné i záporné. Poznává se, že politika už přestala být soukromou věcí, že se zadírá v životy velmi bezprostředně. I demokracie se probouzí z trpnosti, která se zdála beznadějná. Množí se hlasy, že demokracie nemá být jen kovadlinou, že má být i obraně i kládívem. Nárok na plné uplatňování demokratických zásad mají jen strany, které se samy opírají o zásady demokratické. Hnutí, jejichž metodou je násilí a cílem diktatura, která popírají demokratické svobody, musí být potírána metodami, které samy hlásají. To platí nejen o hnutí komunistickém, nýbrž i o obou hnutích fašistických, českém i německém. České pohraničí zavalila německým příkladem taková vlna hitlerismu, že tu musí být uplatněny všechny mocenské prostředky demokracie, nemá-li dojít k nepřijemným poruchám. Bylo by omylem, kdyby se někdo domníval, že macchiavelistické krajní proudy, samou svou podstatou nesmiřitelné, budou dosavadní pasivností získány pro stát. Dokud je krajní revolucionářství beze všeho osobního nebezpečí pro revolucionáře, je to nejlacinější a velmi lákavá zábava. Demokracie musí v dnešní situaci usilovat o své vlastní oživení z dosavadní mdloby tím, že svým přívržencům prokáže schopnost bránit se proti aktuálně nebezpečným proudům aktuální obranou. Nechť si radikální proudy už nadále nestěžují, že je demokracie příliš nudná instituce. *J. Koldíček.*

Staré fráze ještě žijí

Poslední valná hromada Národní rady československé, která se konala minulý týden za mimořádně slavnostní ceremonie v zasedací síni senátu, byla v politickém zákulisí avisována jako nějaké znovuzrození instituce nadané národní důvěrou a autoritou. „Svědění národa“ řekli sami sobě členové Národní rady, když stylisovali svolání „Národu československému“, jimž dali na vědomost veřejnosti, že se sešli. Dokonce říkají v tomto svolání, že „bylo vykonáno vše, aby Národní rada ve svém dnešním složení politicky a kulturně mohla se státi podle slov našeho presidenta T. G. Masaryka s k u t e č n ý m a účinným svědomím národa“. Vykonáno bylo totiž to, že z Národní rady několik lidí odešlo a na jejich místa zasedli jiní lidé, bylo zvoleno několik čestných členů a to je asi tak vše, co bylo pro účinné svědomí národa vykonáno. Troufáme si říci, že se nestalo nic, protože změnou několika lidí nemohla ještě ožít tato balsamovaná mrtvola, volbou několika nových funkcionářů nemohlo se pohnout touto ustálou vodou, otevřením několika oken nemohlo vzniknout dost čerstvého vzduchu

do místností po desetiletí nevětraných. Národní rada zklamala před válkou, za války (dvojnásob!) i po válce. Dnes změnilo se několik lidí, ale duch zůstal starý.

Že ne? Stačí si pozorně přečíst svolání k národu československému, abychom viděli, že místo ducha hnízdí tu stále jen krasořečnictví předválečného mladočeského ražení. „Nechť se kol nás děje cokoli, republika Československá půjde svou dosavadní cestou k své budoucnosti a nesmrtelnosti.“ — To je asi tak styl celého svolání, styl, jakého už neužívá ani národní demokracie, ani národní obec fašistická na svých sjezdech. A což teprve konec:

„Zdráv buď, sjednocení národe československý! Zůstávej ratolesti rostoucí, přijdiž čas Tvůj! Rostiž a vzkvétej, svobodný ve vlastech svých a v bratrské rodině svobodných národů světa!“

Vykřičník za každou větou těchto vševlasteneckých slohových cvičení je jaksi nutnou součástí inventáře všech svolání Národní rady minulých i budoucích. Ale národ, zdá se, neslyší ani s vykřičníky. Instituce, která se zdiskreditovala v dobách, kdy bylo zle, která mlčela k fašismu, neměla odvalu odsoudit známé útoky na Masaryka, jehož se dnes dovolává, která nedovedla odsoudit politickou korupci a která teprve teď si vzpomněla ve svém svolání na demokracii, ta nemůže mít naději, že bude ještě slyšena, i kdyby za každou větou byly tři vykřičníky.

Sám sloh tohoto projevu, frázovitost, která rozumné lidi omrzela už na počátku tohoto století, usvědčuje tak zvanou novou Národní radu z toho, že v ní zůstal starý duch. A jak by se vlastně měl změnit, jak by lidé, kteří v ní dnes sedí, měli rázem proměnit Národní radu v instituci obdařenou národní autoritou, tvořící svědomí národa? Vždyť jsou to tíž lidé, kteří — s prominutím — zaneřádili náš veřejný život přebujelým stranictvím, zavínili nebo aspoň nečinně přihlíželi k úpadku veřejné morálky, léta nic nepodnikali proti veřejné korupci a pomáhali při úpadku našeho parlamentarismu. A tito lidé dnes svoláním burcují k „solidaritě národní, politické a hospodářské“ a tvrdí, že „republika je nám i nad strany i nad životy naše vlastní“, ale zítra budou ochotni porazit v okamžiku pro stát nejkritičtější vládu proto, že se nebudou moci dohodnout, má-li být předsedou jakési pochybné parlamentní komise národní demokrat nebo agrárník.

Promluvil tu sbor zesílený snad několika svěžími hrdly, ale jako by všichni mluvili hlasem minulých generací. Doba je už taková, že nedbá veřejných svolání, ale činů. Až Národní rada se postaví v kritickém a konkrétním případě na stranu demokracie nebo pravdy bez zákulisního partykování, které znamená vždycky snahu dát vlkovi nažrat a nechat kozu celou a z něhož nakonec vznikají jen neslaná a nemastná vlastenecká svolání, až Národní rada prokáže, že má odvalu také jednat, bude mít také autoritu. Hlásat všeobecně platné pravdy není žádná práce, ani k tomu není třeba odvahy. Až se povede nějaká velká kampaň, jako byly kampaně proti zahraničnímu odboji, Masarykovi a Benešovi, o Gajdu, o Stříbrného, až bude zas nějaká lihová aféra a podobné věci, pak se ukáže, na čí stranu a s jakou energií se Národní rada postaví. Zatím to znovuzrození neznamená víc než potvrzení, že staré fráze ještě žijí. Nebudeme proto skládat hymnické úvodníky jako koalici listy, ale počkáme si na ty činy. *-šak.*

Nezapomeňte na demokracii

Ve vládě se jedná už nějaký čas o reformě volebního řádu do obcí. Protože to byl náš první volební řád (volby do parlamentu byly později) a nadělalo se v něm nejvíce omylů, bylo by docela spravedlivé, kdyby se naše volební řady začaly demokratizovat za nejprve v obcích. Bohužel potřeba nynějších reformem nevznikla v politicích z touhy po odstranění vázaných kandidátních listin, ani z touhy vytvořit něco lepšího a dokonalejšího. Pan Stříbrný, který tak vášnivě bojuje proti vázaným kandidátním listinám, ale postavil se s náramnou ohnivostí proti této připravované reformě, docela dobře uhozl, že vznikla nikoliv z idealismu, ale ze strachu před rozkladnými živly, před fašismem, hakenkreuzlerismem a před ním, před Stříbrným.

Tu ovšem je třeba říci, že to byl on, který dal špatný příklad kazící dobré mravy, když v roce 1925 reformoval volební řád jen proto, aby se jedním rázem zbavil nebezpečné oposice v národní straně práce a v Práškově straně konservativní. On naučil všechny své zástupce, že je možné dělat volební reformy od případu k případu podle politické situace a potřeby, nikoliv aby se vytvořilo něco trvalého, dobrého a demokracii prodechnutého a jí sloužícího. Bojme se proto, aby dnešní reforma nebyla připravována a přijímána se stejnými pocity politického chy-

tráctví proti Stříbrnému, jako ji dělal kdysi Stříbrný proti jiným. Dělat konjunkturální politiku v tak vážných věcech jako je volební řád, mohlo by se stejně nevyplatit, jako když se dělala podobná politika s věcí stejně vážnou, s občanskou a tiskovou svobodou, se zákonem náhukovým a tiskovou novelou. Ostatně sám Stříbrný a s ním národní demokracie a živnostníci prožili už patrně dost strachu, že budou jednoho dne smeteni z parlamentního života volební reformou, kterou tak ochotně v roce 1925 s panem Stříbrným dělali.

Dnes se o reformě volebního řádu debatuje v koalici tisku — národní demokracie má dokonce názory dva, jeden oficiální výkonného výboru a druhý ještě oficiálnější od dra Kramáře — ale nikdo neví, jaký plán má vláda. Původně šlo jen o to, aby se veřejný život zbavil stálého volebního rozčleňování (ovšem vedle úmyslu znemožnit vzrůst ligy, o níž se předpokládá, že je právě na vrcholku konjunktury) a proto se mělo volební údobí do obcí prodloužit o dva roky, na šest let stejně jako je to při volbách parlamentních. Nyní se však už na tuto prostou a snad i rozumnou reformu navěsilo tolik úmyslů vedlejších a tolik zájmů jednotlivých stran, že vskutku hrozí nebezpečí. Každá z koalicičních stran věc posuzuje ze svého úzkého zájmu, co jí by právě prospělo: agráři by chtěli mít na venkově volby každé čtyři roky, ale ve městech, na nichž nemají zájmu, za šest let, sociální demokraté se bojí Plzně, národní socialisté by chtěli rychle něco trhnout v Brně, a tak už nastala licitace zájmů a chvilkových potřeb ve věci, která má být pro celé věky. Kdyby se mělo všem vyhovět nebo kdyby se měl udělat kompromis všem vyhovující, nedostali bychom se ve volebním řádu a v jeho demokratisaci ani o půl kupředu. Spíše nazpátek.

Proto se bojíme, že strany nakonec zapomenou na demokracii, třebaže teď pod vlivem německých událostí u nich stoupala značně v kursu. Vláda sama by měla říci, chce-li v této věci jít za demokracii nebo za konjunkturálním prospěchem vládních stran.

m. v.

Vyrovnačí kvota?

(Na okraj Ůlehlova filmu *Mizející svět*.)

Páni učitelé mají výmluvu, že na velmi dobrou musí nadaný žák dokázat mnohem více nežli žák průměrný. Snad je kus této nespravedlivé filosofie ve všech lidech a zejména v divácích českého filmu, národně a státně ctižádostivých. Při každém novém pokusu a nových jménech na plátně vzrůstá v nás očekávání a snad přehnané požadavky a priori. Vždyť každý, kdo jenom měl možnost zkoušet praktickou lopotu s uvedením myšlenky a pohybu na plátno, každý, kdo se na tu práci jen zblížila díval, ví, jaká to práce je — zvláště pro začátečníky, nadšené a „ideově“ osvicené amatéry a intelektuály předešlým. Neboť tito mají vzdělání a odborné skrupule a nemají surové a energické pravice, kterých je asi pro vyvedení českého filmu zapotřebí. — „Mizející svět“ nám představuje svět nově objevený v kolektivu nadšených pracovníků, kde každé odvětví má svého vrchního odborného dohlizitele a vůdce. Je toho věru třeba u námětu skoro svatého, jímž je našemu českoslovensství i evropanství filmové zpracování moravského Slováctva s jeho kroji, typy, zvyky a zpěvy. Volba i provedení takového námětu vyžadují nadprůměrného uměleckého pochopení, lásky k námětu, jeho znalosti, režijního umění i vkusu; takového námětu jsou zpracovatelé povinni obzvláštní péčí, všestranným projevem vkusu a umírněnosti v libretě i režii. A v tomto punktě si dovolujeme pozdvihnouti hlas filmového diváka k otázce, na kolik procent se Ůlehlův kolektiv vyrovnává. Otázku si jistě klade většina těch, kteří v těchto dnech vidí běžící premiéru „Mizejícího světa“. Odcházíme z biografu rozjítření a znepokojení. Tolik krásy dokonale viděné a zachycené, tolik úspěchu v pečlivé režii kolektivních scén i přirozených postojů slováckého lidu Velké (při čemž nikdo se nepodívá na kameru)! Tolik nádherně profiltrovaných obrazů a chvějivých záběrů v celé expozici jara (vzrušujícího růstu a šikmých pohledů na krajinu je o kapánek příliš mnoho pro dokonalost!), ve vrcholu žní a nádherné bouři, tolik humoru a barvitého pohybu v typech, tancích, radostech dětí i babiček! — A do toho musel — musel? — být prokopírován děj o jedné sličné intelektuálce, jejíž historka s vesnickým hrdinou nám nic nepřidá, naopak ubere tolik na vkusnosti a původnosti filmu! Pro oko ani pro instinkt diváka nenastala harmonie a prolnutí dvou prvků dějem a místem, nýbrž ostré hranice mezi tím, co býti má, a co by být nemělo. Je pověra, že nelze vytvořit „celovečerní“ film bez dějové zápletky, beze „story“. Chce-li tvůrce filmu téhle pověře vyhovět, měl by uvážit nosnost svých fantasií v umělecké skutečnosti a zvážit také projevnost představitelů svých rolí. Delikátní poslání PhDr. folkloristky,

uhlazené krasavice, která přichází mezi slovácký lid sbírat jeho písně a zvyky mizející, bylo v „Mizejícím světě“ svěřeno Martě Halířové, jejíž chladná reakce a spořádaný přednes větný nedovedly překlenout v divákovi propast mezi dvojným světem k vidění i slyšení předloženým. Dr. Stana Horná se nám zdá v celém filmu kromě nositelství hlavní role a líbezného, ač chladného (umělecky!) zjevu zholat zbytečnou. Její unylá a ušlechtilé naučená gesta, její přepečlivě načesané vlasy a rozvážlivá řeč ve spojení s městskými šaty nepracovního typu a sezonním kloboučkem vzbudily v nás výčitky oproti režii a současně souhlas s tvrzením, že českému filmu nejvíce dnes vadí nedostatky *l i b r e t*. Ptáme se: proč je v překrásném slováckém „Roku na vsi“ robotka — ušlechtilá intelektuálka, proč tam musí na motocyklu přijet „Harry s partnerkou“, aby nedopřáli vděčnému divákovi radovat se nezkalené z živelných krás filmu? Když dějová kostra, snad by býval stačil na př. spor o venkovskou děvuchu (ty jinak hodí okem než rozvážlivě hrající slečna!), nebo načrtnutá venkovská tragikomédie, třeba na uvedený námět vystěhovalectví, okolo níž bylo možno se skupit všechny zvyky a písně a obrazy i s ideou méně násilné? Škoda: Ůlehlův kolektiv se vyrovnal, snad jen proto, že v něm scházal někdo, kdo by měl odvahu škrtnout jednu vzdělanost a jednu krásu z „Mizejícího světa“. Neboť to, co z něho je zvětšeno, je tak silné a půvabné a umělecké, že v učitelské revoltě voláme po stoprocentní velmi dobré pro nadané žáky — a snad po nadprůměrných(?) výkonech od nich.

L. Vokrová.

Neslavný autor „Slavné ženy“

V Komorním pražském divadle byla nedávno premiéra „Slavné ženy“, hry, která má mezi divadelními zaslouženci svou minulost. Byla ušita pro paní Sedláčkovou, ale Národní divadlo ji odmítlo. Odmítlo ji i Vinohradské a nakonec pro ni byla získána paní Méda Valentová. U kritiky, pokud dovedeme kritiky číst, hra propadla; i listy „Melantricha“, kde je autor hry redaktorem, nehýřily chválou a naznačovaly, že herci hráli bez zájmu a už o premiéře extemporovali na účet autorův („novinám se musí rozumět, synku“) i hry samé. Dokonce i poslední slova, jež šla s jeviště, tedy vrchol hry, byla extemporována, což se snad dosud nestalo na vážném českém divadle žádnému autorovi.

Ale osud hry byl v sobotním „A-zetu“ změněn čtvrtstránkovým inserátem, na němž byla podepsána jakási divadelní agentura, která hru zastupuje. Inserát byl vlastně výběrem z kritik a výbor je samozřejmě takový, jako by šlo vesměs o kritiky neobyčejně pochvalné. Z některého kritika se ovšem dala vytrhnout jen jedna věta „Úspěchem je, jak hra baví obecenstvo“ a tato věta je dokonce z listu, v němž je autor redaktorem. Kritiky tu prostě byly zfiksovány za reklamním účelem a to hodně nevybíravě: „Autor byl vyvolán“, tu čteme, ale co v kritice bylo odmítavého, inserát ovšem zamlčel.

Nad to ještě byl pro inserát vybrán jediný list a to list, v němž autor byl několik let obávaným kulturním redaktorem a dokonce byl umístěn přímo v kulturní rubrice listu, kterou autor po ta léta vedl a užíval způsobem, jaký musela „Přítomnost“ před časem pro výstrahu všech mladých novinářů a literátů rozpitvat a odhalit. Neboť nejde o nikoho jiného než o dra Emila Synka a jeho „Slavnou ženu“, o jeho způsob zacházení s citáty a o jeho bývalou rubriku DeFile v „A-zetu“.

Právě proto, že tento jediný inserát „Slavné ženy“ byl zadán jedině do DeFile „A-zetu“, nebude asi nikdo věřit, že to udělala divadelní agentura bez vědomí dra Synka. Ano, novinám a reklamě se musí rozumět, synku, jenže je k tomu třeba silné kůže.

br

Stříbrný ideologem pravice?

Šéfredaktor Stříbrného listů byl o posledních německých volbách v Berlíně a okoukl tam Hitlerovi, jak se dělá populární politika. Od té doby se čtou v Tempu plně hitlerovské noviny a kde co se z nich kopíruje. Neušly ani bdělému zraku pana zakladatele, jemuž se zvláště zalíbilo Hitlerovo heslo proti marxistům a už tu máme praktické výsledky. Stříbrnému ovšem nevaží, že po převratu dělal s marxisty Socialistickou radu, vážně jednal o sloučení českých socialistů se sociálními demokraty a vedl celou stranu do marxistického socialismu proti Klofáčovu nacionalismu. Dnes je jiná doba, a z Německa pan Stříbrný větrí náladu proti marxistům. Nevybízí ji ovšem jen ve svém tisku, kde až do nedávna bylo jméno Marxovo téměř neznámé, ale dělá už celou koncepci proti marxistům. Nabízí své myšlenky uším ochotným je slyšeti, a protože není u nás nikdy nic dost hloupé, aby za tím lidé nešli, našel ochotné uši i pan Stříbrný.

Spolu s Hlinkou, Najmanem a některými nespokojenci z agrární strany (oh, věčná a mladistvá nespokojenosti pana Vraného!) i s lidmi ze strany lidové zakládá pan Stříbrný zatím teoretický podkop pod nynější koalici a to s heslem proti marxistům. Doufá totiž, že za spolupráce lidí z dnešní majority podaří se mu vyprovokovat obě sociálně demokratické strany k nějaké vládní krizi a pak už bude vyhráno. Do nové vlády se marxisté nevrátí, a úbytek jejich hlasů má být nahrazen ochotnými živnostníky a luďáky; při tom se počítá jako se samozřejmostí, že národní socialisté zradí svůj socialismus a zůstanou s pravici ve vládě, jen aby nemuseli z ní. Aby se celé této hračce dodalo většího významu, roztrušuje se, že Malypetr jednal už s Hlinkou a Najmanem, a když to Malypetr kategoricky popře, tvrdí se aspoň, že jednal s Najmanovými a Hlinkovými důvěrníky. Zároveň se šušká, že s celým plánem za lidovce souhlasí Stašek a jiní lidé.

Kdyby to nebylo groteskní, že pan Stříbrný dělá tu ideologa naší nejkrajnější pravici, rozptýlené do všech občanských stran, nestály by vskutku všechny tyto fantasie za zmínku. Tím méně v době, v níž se musíme starat o obranu proti plánům Mussoliniho a MacDonalda, kdy musíme hledět, aby naši Němci nenačichli hitlerismem, aby ani naši lidé se neshlíželi v Německu a aby se podařila půjčka práce. Ovšem, že tyto velké starosti o stát nesmějí zabraňovati tomu, aby několik lidí v koalici dostalo včas a pořádně přes prsty. p. k.

politika

Richard Weiner:

Proč jsem to napsal

Píše mi redaktor „Přítomnosti“, nemám-li, co bych k svému článku dodal. Chápu se této příležitosti, abych přičinil poznámku, kterou jsem hodlal doprovdít článek, když vycházel, ale jež ho už nestihla; „Naše spojenecká politika“ byla psána v týdnu od 15. do 21. listopadu, a odeslána 21. listopadu do Prahy. Od početí do uveřejnění uplynulo tedy víc než 18 neděl.

Ferdinand Peroutka píše mi uvedeným způsobem proto asi, že je si vědom dosahu událostí, které se zatím sběhly. Sám, jak vidím, má za to, že článek oněmi událostmi nebyl oslaben, a změň či přízpusobivých dodatků že netřeba.

Smýšlím stejně. Neboť psal jsem beze zření k tehdejší politické konjunkturu, a vůbec nedbám žádné okamžité konjunktury. Za největší chybu pokládám právě, že eskamotujeme činitele, které se mění nepoměrně pomalu ve prospěch incidentů, kterými jsou charakterisovány jen prchavé vývojové fáze.

Uvádím-li datum článku, tedy ne na omluvu jaksi nebo že bych se tím dovolával polehčující okolnosti. Naopak: jestli mě nezvykle dlouhý odklad zprvu hnětl — článek vyšel, když jsem s jeho uveřejněním dávno už nepočítal — dnes jsem mu spíše povděčen.

Rád bych však poukázal na jednu okolnost, které mi právě v minulých dnech — píši 10. dubna — poskytl státník, jenž se vynikajícím způsobem zúčastnil rozpravy o Mussolinově podnětu, a jehož jméno a názory se u nás uváděly často a se souhlasem. Je to Edouard Herriot.

Článek „Naše spojenecká politika“ vyzněl v názor — doufám, že ho následující zhuštěnou formulací nezradím — že by stran revisionismu bylo záhodno vzdát se stanoviska jen a jen obranného, a chopit se iniciativy. V souvislosti s tím mluvil jsem o plebiscitu, a to nikoliv všeobecně, nýbrž v konkrétní, a vlastně programatické formulaci.

Herriot, jenž Mussoliniho podnět potíral, promluvil posléze za velké rozpravy v poslanecké sněmovně ve čtvrtek 6. dubna, kritisoval návrh na pakt čtyř velmocí stejně příkře jako ve svých člancích a jiných projevech, a přešel pak na otázku revise územních ustanovení mírových smluv.

Večerník „Lidových novin“ (7. dubna) přináší ve znění Četky m. j. následující Herriotovy věty: „Nevidím, že revise by byla možna jinak, leda by si jí národy samy vyžádaly. Věřím ve svobodu národů rozhodovat svobodně samy o sobě. To je zásada celé republikánské Francie. Je nutno dotázat se národů samotných.“ Popravdě řekl Herriot, že by se o revisi dalo mluvit jen na základě předchozího referenda, uživ právě slova referendum. O jakosti, o rozsahu, o organisaci onoho referenda nic bližšího, nic konkrétního. Nezbývá než analytický dohad. Sledujeme-li Herriotovu myšlenku těsněji, můžeme, trvám, dospět jediné k dvěma závěrům: buď má na mysli postup, který se podobá podivuhodně postupu mnou navrženého „plebiscitu“ — to jest lidovému hlasování v pohraničních územích, která jsem přesně definoval, resp. v územích, k jejichž konkrétní definici by revise se domáhající státy byly volky nevolky přiměny — a to zas předpokládá souhlas s metodickým umožněním onoho referenda, buď míní referendem národů referendum v příslušných státech jakožto celcích, a to ať už ve státech, které by měly z revise prospěch, ať už v oněch, pro něž by revise znamenala územní oběti, nebo dokonce tam i onde. Odpovídá-li Herriotově myšlence výklad první, není co dodat. Vyjadřuje-li jí naopak výklad druhý, a podle všeho je tomu tak, co si myslit? V nejlepším případě tolik, že jsou to zase jedna z těch slov, jejichž jediným cílem je nahradit rozhodnutí a skutek jejich podobestvím, ne-li jejich simulací. Abychom zbytečně nepřetěžovali, pozastavme se jediné nad otázkou účelnosti takto koncipovaného celostátního referenda: není snad teprve třeba dokazovat, že je za dnešního stavu, za dnešního rozpoložení myslí zhora nadbytečné. Jeho výsledek je v té oné zemi dán předem. Po referendu byli bychom přesně tam, kde jsme dnes. — „Tak,“ řekne se mi, „byl proveden důkaz, že se československé obyvatelstvo z nesmírné většiny revisi vzpírá.“ — Ano, ale s hlediska „práva národů rozhodovat samy o sobě“, pojatého nikoliv jako otázka konvenčního práva, nýbrž, jako otázka národnostní spravedlnosti, která je konvenčnímu právu nadřazená (a v původním článku jsem naznačil, jaké jsou přirozené hranice, kromě nichž se maximum národnostní spravedlnosti zvrací ve svůj opak), s tohoto hlediska jde právě o důkaz, že se revisi vzpírá také dejme tomu většina obyvatelstva Žitného ostrova). A tuto otázku může zodpovědět jen ono místně omezené referendum (plebiscit), o němž jsem mluvil minule.

Ale Herriotova myšlenka, ačli odpovídá tomu, co jsem naznačil, a já důvodně myslím, že tomu odpovídá, je zajímavá zejména jako jeden z typických příkladů onoho, řekněme jen scestného myšlení, které se rozplemenilo všude bez výjimky a je hlavní, ne-li jedinou opravdovou příčinou neutěšeného stavu. Tím hůř, shledáváme-li se s ním i pod pery a na rtech lidí, kteří tvrdívali a tvrdí, že superiorita jejich sudidel spočívá právě v tom, že nejsou sudidly empirickými, ani oportunistickými, nýbrž naopak kategorická, pod pery a na rtech kartesiánů.

Zlo tkví v tom, že se vztyčí tak říkajíc neochvějně zásady a nedotknutelné mravní zákony, které se pak lámou na kole oportunistu a napínají na Prokrustovo lože utilitarismu. Protože se však nedostává odvahy upustit nepokrytě od těchto zásad, protože se zdá výhodným vyznávat ony mravní zákony aspoň in abstracto, jde už jen o to, jak ony rozpory mezi věroukou a skutky retoricky a dialekticky „smiřovat“. Ta pravá krise sluje licoměrnost.

A drama „Hitlerův triumf“ má jako každá slušná lidová tragédie podtitul, a ten je „Kam vede oportunismus“. — Svět má aspoň to zadostiučinění, že našel toho „Prügelknabe“, kterému se za tuto nehodu nakládá. Odpovědnost německé sociální demokracie je ovšem nepochybná. Ale nejen německé. — Nyní se radí československé sociální demokracii, aby „z této trapné zkušenosti vyvodila důsledky pro svou politiku k internacionále, které budou patrně v tom, že síla dělnické internacionály může záležet jen v síle autonomně se rozhodujících jejich národních složek“. Opravdu?

Jde-li jen o to, aby si československá sociální demokracie zachovala svou domácí politickou državu a přestovala na ní krotký sociální reformní ozim, pak to je rada dobrá. Ač kdo ví! Neboť celkem vzato, tohle to dělá československá sociální demokracie už dlouho, a odpověď na otázku, jestli jí to svědčí, mohou dát jen výkazy o pohybu jejího organizovaného členstva do 25 let maximálně, to jest výkazy o pohybu jejího dorostu. — Jde-li však o sílu internacionály jakožto internacionály, nechápu dobře, proč se jejím národním složkám k autonomnímu rozhodování teprve radí. Tuto národní autonomii mají ony složky přece už dávno, a v slušné míře, a prohlížíme-li dnešní bilanci druhé internacionály, neubráníme se otázce, nebylo-li oné autonomie příliš, a není-li to vlastní příčinou, proč je ona bilance taková, jaká je. Jak mohl být vliv druhé internacionály směrodatný či i jen citelný, jestliže se jednotlivým národním složkám ponechávalo na vůli, jaké stanovisko vůči té či oné otázce zaujímat? A nešlo o bagatele, nýbrž o věci zásadní, počínajíc otázkou vládní součinnosti s nesocialistickými stranami a končíc zásadním stanoviskem k odzbrojení. Či by snad někdo tvrdil, že postoj československé sociální demokracie odpovídá dejme tomu postoji socialistů francouzských, nebo že jsou i jen obdobné? Jsou ovšem společné zásady. Ale ve skutečnosti — jediné snad s výjimkou francouzských socialistů, kde se ostatně schyluje dnes také k soumraku bohů — šlo tu a onde o oportunistická „narovnění“ s nebesy, se zásadami, ve jménu utvoření, konservace a rozšiřování državy, členské a volební državy. Ale oportunismus je hladkým svahem, na němž se málokdy podaří zabrzdít a který končí v tom jedině smrtelném hříchu, kterým je hřích proti duchu. Nic se naposledy tak nemstí, jako postavit zásady a potom se s nimi ze záminky účelnosti, vhodnosti a taktiky důsledně smlouvat, uplatňovat je polovičatě a vyměřovat jejich etapy podle možností nejslabších nosičů. Takový postup je věcí těch, kdo jsou oportunisty a kdo se k tomu hlásí; sociální demokracie se k nim nepočítá, pokud vím. — Vhodnost, včasnost, obezřetnost — konečně pročpak ne, tam, kde jsou jakoby články programu; ale sociální demokracie, která měla strhovat ve své vlastní tempo, končí skoro všude tím, že se přizpůsobuje tempu pomalejších. Zvláštní vývoj, a smrtelný osud.

Na drama „Hitlerův triumf“ může se jako spoluautor podepsat směle také sociální demokracie, a nejen ně-

mecká. Ne proto, že národní její složky požívaly příliš malé autonomie, nýbrž spíše proto, že jí měly a mají příliš, a zejména proto, že také sociální demokracie láme zásady na kole oportunistu a zkracuje je či zase napíná podle pokynů vhodnosti, která je svůdná, úlisná a mstivá.

Takovým způsobem zasilo se a vzrostlo hustě jedovatých bylin, a jistě by nebylo nazbyt pořídit malý ukázkový herbář z této květeny nedbalého myšlení a belhavých argumentů. Chce se mi už dávno do této zá-
bavné práce.

národní hospodář

Jiří Hejda:

Bez kontaktu

Jestliže se nemýlím, je to v „Ecce homo“, kde dává Nietzsche jediné kapitole název: Proč jsem tak moudrý? Přiznávám se, že mne stálo velké přemáhání, abych nekopíroval Nietzscheho a nenadepsal stejným titulem tento článek. Risiko, že bych se stal tím nenesitelný i těm, jimž dosud nejsem, není konec konců tak velké. Co mne dohnalo k této trestuhodné domýšlivosti? Nebylo to nic více než listování ve starých, velmi starých úvahách, které jsem psal do nejrůznějších listů před mnoha lety. Takováto revue vlastní činnosti je velmi prospěšná, neboť člověk má příležitost revidovati takřka „s historickým odstupem“, v čem se mýlil, co viděl křivě a kde šťastně předvídal. Jeden článek v novinách nedělá ještě jaro. Ale je-li těch článků už serie, pak si myslíme, že by se jaro přece jen mělo dostavit a pozorujeme-li, že tomu tak bohužel není, pátráme po příčinách tohoto zpoždění. Jestliže zjistíme, že jsme vedli po léta kampaň pro splnění některých zásad hospodářských a že výsledky této kampaň se projevují teprve po mnoha a mnoha letech, ptáme se, jak to přijde, že zásady, jež se nám zdály od počátku tak samozřejmé, potřebovaly tolik času, než se staly skutkem?

Vychloubání — jehož účel vynikne později.

Abych nechodil dlouho kolem věci, uvedu zde několik citátů. Na stránce 789 „Přítomnosti“ z roku 1926 jsem psal, že „moudrá železniční správa musí soutěžit automobilu jediné takto:

Zbaviti se především lokální dopravy tam, kde je pasivní, a nahraditi ji dopravou motorovou, a to buď po koleji nebo autobusy ve vlastním provozu.

V obvodu velkých měst, kde je soutěž nejostřejší, zavěsti hustou frekvenci vlaků, jezdících za malých intervalů do všech míst, která tvoří radius velkoměsta.

Zrychlití osobní dopravu na střední vzdálenosti, prosaditi zásady, že žádný dálkový vlak nestaví do 50 km od počáteční stanice a také všechny další mezistanice že musí býti rezervovány lokální dopravě.

Zlevniti sazby, zejména rychlovlaků.

Zlevniti nákladovou dopravu do míst, jež přicházejí v soutěži v úvahu. Nízkými nákladními

tarify na malé vzdálenosti a rozumnou doplňovací sítí automobilovou může se ještě velmi mnoho získat.“

To tedy bylo napsáno před šesti roky. Spanilá čtenářka, která sleduje bedlivě vývoj naší železniční politiky, jistě svým osvědčeným bystrozrakem postřehla, že železniční správa nyní vskutku ruší lokální trati, nahrazuje je kolejovými i silničními autobusy, zavádí motorovou dopravu na dlouhé vzdálenosti, zkouší přívozní kyvadlové vlaky na mezistanicích, zlevňuje nákladní tarify tam, kde autobus konkuruje... A při tom má denně na dva miliony Kč deficitu. Vtip totiž je v tom: Když jsem před šesti lety tyto obecně platné zásady formuloval, pokrčilo se nad nimi rameny a soukromě byly prohlášeny za fantasmii. Když jsem žádal — v témž článku — zrychlení dopravy a srovnával jsem rychlost u nás s rychlostí v cizině, byl jsem poučen techniky, že tomu nerozumím, že jsou u nás jiné podmínky, a že to zkrátka nejde. Jde to teprve, kdy už železnice ztratila posici, kterou měla před šesti lety, kdy není schopna výpadu a kdy už se jen brání. Kdyby se bylo před šesti lety dělalo to, co jsem navrhoval, nemohla nikdy dostoupiti soutěž automobilů takové intensity, jaké dostoupila letos, než se konečně odhodlala vláda ke kroku sice nezbytnému, ale zásadně chybnému, k zajištění dopravního monopolu železnicím novým automobilovým zákonem.

Jedna vlašťovka nedělá jaro. Bylo by možno namítnout, že jeden článek v „Přítomnosti“ byl příliš málo na rozvíření velkého problému, jako je problém železniční. K této námítce bych si ovšem dovolil uvést, že nebylo jen jednoho článku, nýbrž článků podobných, které myšlenky, zde formulované, prohlubovaly, rozšiřovaly, článků polemických (celá serie polemik s ministerstvem železnic) bylo ke třiceti. Kdybych je chtěl sebrat i se všemi přípisy ministerstva a jednotlivců, vznikla by objemná kniha.

Dne 1. června 1930 jsem psal v „Českém slově“ o nezaměstnanosti a o tom, jak jí čelit. V tomto článku dospěl jsem k těmto závěrům:

„Jak známo, stavěli jsme se až dosud proti přítoku zahraničního kapitálu do země a s touto politikou jsme také dobře vystačili, neboť příznivý průběh hospodářského vývoje minulých tří let umožnil dostatečnou tvorbu kapitálovou doma... Dnes však by nám zahraniční kapitál mohl prospěti... Je třeba jednati neprodleně. Vláda by měla zásadně rozhodnouti o tom, jaké kroky chce podniknouti. Mělo by padnout konečně slovo v otázce zahraničních výpůjček. Především je však třeba, aby zde byl pracovní program, aby se vědělo, co se má dělat, aby se nedělalo něco zbytečně, aby se pracovalo s rozvahou.“

To bylo tedy v roce 1930. Tehdy, kdy byly na zahraničních peněžních trzích podmínky pro půjčku neobyčejně příznivé, kdy ve Francii, v Nizozemí i ve Spojených státech se jevila přímo touha investovat peníze na dobrý úrok, kdy se nám peníze z ciziny nabízely, měli někteří profesori proti zahraničním půjčkám ještě námítky. Neměli těchto námitek za rok, v dubnu 1931, kdy bylo odhlasováno zmocnění vládě, sjednati dvoumiliardovou půjčku — ale, tehdy už bylo pozdě, protože po krizi Creditky už nikdo ze západu do Evropy peníze nepůjčoval. Za jakých podmínek jsme dostali pár set milionů loňského roku, je ještě příliš v dobré paměti, než aby bylo třeba to připomínat.

23. listopadu 1930 jsem psal rovněž v „Č. slově“:

„Proč musí být u nás sníženy ceny? Proč se musíme přizpůsobit oněm cenám, které se dnes počítají na světových trzích, a to i za cenu obětí? Proč se musí odhodlat naše výroba k změně kalkulací, k přechodným ztrátám, jen aby mohla zlevnit? Domníváme se, že u státu s tak značným vývozním interese, jako je tomu u Československa, není odpověď těžká... Musíme se přizpůsobit světovým cenám, chceme-li soutěžit se svými konkurenty a nechceme-li být vůbec s trhu vytlačeni... Cenový problém je dnes nejdůležitější hospodářskou otázkou vůbec. Na jeho rozřešení závisí další vývoj. Tak jako jsme po roce 1919 získali náskok před celou Evropou tím, že jsme první vybědli z chaotických poměrů měnových, tak můžeme nyní tento dobrý náskok ztratit, nedostaneme-li se včas ze stejně chaotických poměrů cenových.“

Bohužel, musel jsem to být po dvou letech marného psaní a marného čekání opět já, kdo napsal 19. října 1932 v „Přítomnosti“, že „Československo, které bylo kdysi nejlevnější zemí Evropy, stává se znenáhla zemí drahou“. Po zkoumání cenových statistik bylo dokonce nutno přiznati, že se stává zemí nejdražší. — V projevu, který učinil pan ministerský předseda Malypetr do rozhlasu, konstatoval, že „nejbližším úkolem bude opatření zákonodárstvím a administrativně prostředky, jimiž bude možno účelně upravovati tvoření cen, odpovídajících správnému a spravedlivému poměru hospodářských čísel. Je při tom především nutno odstraňovati výstřelky hospodářství kartelového a dohod, tomu podobných, i výstřelky činnosti zprostředkovatelské mezi výrobou a spotřebou“. Jsem sice rád, že se takto dostává potvrzení tomu, co jsem vždy žádal, s nejvyšších míst vládních, ale méně mne těší, že toto potvrzení přichází až po dvouleté nečinnosti.

Proč to připomínám?

Nemám však v úmyslu psáti memoiry a připomínati, co jsem kdy před kolika lety navrhoval a co a jak se uskutečnilo. Nejde mi totiž o dokazování vlastní chytrosti, nýbrž o něco docela jiného. Citoval jsem svoje články jediné proto, že je mám v evidenci, ale nepochybuji, že bych byl stejně dobře mohl citovat úvahy řady kolegů, kteří píší do hospodářských revu i nebo do hospodářských rubrik denních listů. Vždy bychom dospěli k stejnému závěru: Co bylo navrhováno před mnoha a mnoha lety, uskutečňuje se teprve teď, a namnoze když už je pozdě.

Od zrození myšlenky do jejího uskutečnění vede dlouhá a klikatá cesta. První reakce na novou myšlenku je prohlásiti ji za pitomost. Na to si konečně bylo možno už zvyknout. Přiznávám se, že k myšlenkám, které nejsou prohlášeny za pitomost, mám nedůvěru, neboť se obávám, že jsou to myšlenky staré a konvenční. Byvši prohlášena za pitomost, stává se tedy myšlenka názorem kacířským, hodným zavržení, a zprvu se nevezme na vědomí. Později se s ní polemizuje — to už jde za ní hlouček lidí, je nepříjemně opakována, setkáváme se s ní v té či oné formě při různých příležitostech. Konečně se dostane i k sluchu „činitelů“, to jest lidí, kteří dělají zákony a mají vůbec na vývoj poměrů nějaký vliv. Aby se však uplatnila, k tomu je nezbytně třeba zřejmého vývoje směrem ke katastrofě. Teprve až poměry samy naprosto jasně ukáží, že nestane-li se rychle něco, dojde

k úplnému rozkladu, dají se do pohybu síly, které dosud jen negovaly nebo stály nevšímavě stranou. Zopakujme si případ našich železnic a vidíme to zcela jasně.

Přátelé si stěžují, že jejich podněty, a to i takové, které jsou formulovány jako návrhy, opatření zákonná nebo administrativní, a zcela nezištně dávány k dispozici členům parlamentu nebo vlády, zůstávají nepovšimnuty. Nejde snad o fantazie lékařů krise, nýbrž o podněty mužů, jichž jména jsou naší veřejnosti velmi dobře známa. Působí to někdy dojmem, jako by všechny podněty, které nedocházejí z míst politicky nebo jinak vlivných, byly úmyslně ignorovány a zabíjeny. Nejlepší akce uváznou dole. Úředníci berní správy si mně stěžovali, že jejich zdravé podněty jsou ignorovány jak ministerstvem financí, tak také všemi nadřízenými instancemi. Národní komitét pro vědeckou organizaci uspořádal kursy o reorganizaci administrativy, které spojil s velmi zajímavou výstavou. Na této výstavě bylo vidět, jak zejména administrativa finanční je „živá fossilie“ — kterýmižto slovy ji charakterisoval jeden člen výboru ve výkladu panu prezidentovi. Nyní byla jmenována komise pro reformu veřejné správy, ale není v ní jediný člen národního komitétu, který o této otázce dosud nejvíce pracoval. Když se sestavoval nový Poradní sbor pro otázky hospodářské, stavěl jsem se, jak mi jen bylo možné, proti jmenování pantátů, o nichž bylo možno předpokládati, že nikdy do Poradního sboru chodit nebudou a kdyby i chodili, že tam mohou s úspěchem jediné mlčet. Namítlo se mi, že přece nelze vynikající osobnosti vysadit na mráz. Jak by se oceňovaly zásluhy? Po několika schůzích nového Poradního sboru možno konstatovati, co jsem předvídal: Pantátové sedí doma.

A kde to tedy vězí?

Proč se to vše děje? Proč není žádného kontaktu mezi činiteli vládnoucími (čímž nemíníme jen vládu) a mezi onou ve skutečnosti nikterak početnou skupinou lidí, která má chuť k práci a jak se zdá, také schopnost pracovat? Kdyby se tito lidé k ničemu nehodili, kdyby jejich návrhy byly fantastické, hloupé, neproveditelné... ale vidíme-li, že se po mnoha a mnoha letech beze změny akceptují? Tu si přece musíme říci, že by snad bylo lépe akceptovat je ihned. Možno namítnout, že se ihned snad nepozná, jde-li o návrh dobrý nebo špatný. To by však byla lichá námitka, protože každý návrh lze přece okamžitě přezkoumat. Je možné zavolat si autora a říci mu: pane, podívejte se, vy se mýlíte, věci se mají takhle nebo takhle. Ale je třeba dáti také autorovi možnost důkazu, pakliže se nemýlí. Každá nová myšlenka zasahuje přirozeně do sféry nejrůznějších zájmů a zájmy, právě tak jako hmoty, jeví snahu setrvat na svém místě. Nejtěžší je uvést vůz do pohybu. Jakmile se podařilo jednou překonat odpor hmoty, je snadné strkat vůz dále. Ale víme-li to a ukazují-li tolikrát zkušenosti, že je to pravda, proč tedy se nové podněty ještě brzdí?

Nedomnívám se, že je to vždy zlá vůle. Nevylučuji tuto možnost tam, kde jde o ohrožený zájem, o mocenskou pozici. Ale to není ve všech případech. Zpravidla máme co činit spíše s neznalostí, s nevšímavostí. „Činitelé“ jsou jako koně u žentouru. Vidí jen svoji cestu a nevidí kolem. Mají někdy klapky na očích, aby se nesplašili. Nejsou v kontaktu s tím, čemu se říká nové proudy. O poměru starých k mladým bylo na těchto místech už psáno tolikrát, že stačí připome-

nouti jej, neboť jistě hraje také roli. Konečně nelze zapomínat, že jsou činitelé, zejména ti, kteří si vsutku zaslouží tohoto označení, zaměstnání až do úpadu, takže nemají čas vidět a sledovat, co se děje mimo bezprostřední sféru jejich zájmů. Také je třeba připustit, že neradi vidí zásahy zvenčí — neboť každý je konečně přesvědčen o tom, že má svoji vlastní pravdu a lojalita k cizímu názoru je vzácná. Předpokládá značnou mravní výši.

Po vlastech českých je dnes rozseto různých kroužků, kde lidé mladí i starší diskutují o tom, co se děje a ještě více o to, co se neděje. Je podivuhodné, jak se tyto konventikly navzájem sobě podobají, jak názory, které slyšíme mezi techniky, opakují v kroužku právníků — a mýlil by se, kdo by se domníval, že jsou to obvyklé řeči o tom, že vláda nic nedělá, že to jde od deseti k pěti a pod. Mnohdy se nemůžeme zbavit dojmu, že činitelé, jdoucí v čele, tápají po špatných cestách, navzájem se přesvědčují o jejich výbornosti, ale zapomněli se ohlédnout a nepozorují, že zatím národ za nimi se ztratil a jde jinudy.

literatura a umění

Karel Čapek:

Ke sporu o kritiku

Když jsem psal pro Prítomnost své články s titulem „Past kritiků a její důsledky“, očekával jsem poučnou diskusi o názorech tam obsažených; ale shledávám znovu, jak je těžko udržet u nás zájem lidí, jakmile nejde o jejich vážené osoby, nýbrž o věc. Bude patrně nutno tu a tam se víc zabývat osobami, aby kulturní věci nezůstaly, kde jsou.

Nějaké námitky pronesl František Götz (N. Osv., 26. března); ale poslyšte, s ním je těžká řeč. Píše na příklad: „Čapek zahájil vědomou válku básníků proti kritikům, když zakazuje hodnocení jakýmkoliv objektivnějším kritériem, nezávislým na osobnosti básníkově, a sahá tedy na to, co je samotné kritické sakrosanktum.“ — Lež. Čtenáři tohoto listu vědí, že jsem zahájil vědomou válku právě ve jménu vědeckějších a objektivnějších metod kritiky. „K. Č. připouští také jedinou metodu, jíž je mu sympatie k dílu. Tak, tady máme neostyšně vyloženo, oč jde.“ — Lež. Napsal jsem: sympatie je lepší heuristická metoda než nechuť; pravděpodobně týž kritik bude pozornějším a povolanejším kritikem díla, jež mu je osobně blízké, než díla, které mu zůstane cizí. — „Ve svém despektu k práci kritické vůbec chce Čapek udělat z kritika jen pokorného služebníka básníkově, jemuž je milostivě dovoleno, aby dílo popisoval, vykládal, poznával a propagoval.“ — Hrubá lež. Kde vzal Götz ten despekt, kde vzal to propagování, kde vzal službu básníkovi? Napsal jsem: nejste služební autorovi, ani čtenáři, ani „větším celkům“; jste služební jen tomu, vidět a poznat, co jest. — „Měřit básnické dílo komplexem kritérií, jež jsou přímo duchovní strukturou kritikovou, to jest mu noetickým lajdáctvím a myšlenkovou nečistotou.“ — Lež. Noetickým lajdáctvím a myšlenkovou nečistotou jsem nazval zcela striktně to, vydává-li kritik svůj subjektivní loket (osobnost, prožitek, světový názor) za objektivní a normativní míru. — „Kritik je mu nečistým pariou, od něhož štítlivě utíká...“ Nu, další lež. — „Mohu klidně nazvat jeho postup, jímž odvozuje z mé věty, že literární historie normuje hodnotu, jako bych tvrdil, že historie je vědou normativní, polemickou nepoctivostí.“

Prosím vás, co tohle je? Věda, která normuje, je normativní — ano nebo ne? — S Františkem Götzem nelze vážně mluvit, dokud se nenaučí buď správně číst nebo poctivě citovat, co je řečeno.

A. M. Píša v Právu lidu mne odbyl stručněji; shledal v mém článku „směs cynismu a mentorství“ a „unfair útočné způsoby“. Jinak trvá na tom, že estetické měřítko vyrůstá také ze světového nebo životního názoru. „Bude-li evangelický kritik“, míní Píša, „posuzovati vnitřní smysl Durychova Bloudění, dojde patrně k podstatně jinému soudu než kritik katolický.“ — Patrně ano, ale je otázka, bude-li to pak ještě literární kritika. Povím příklad: když jednou Jaroslav Durych napsal cosi proti Husovu pomníku, pohoršil proti sobě tisk pokrokových i vlasteneckých světových názorů; tehdy anonymní novináři psali o „také-básníku“ a „také-spisovateli Durychovi“. Ani jediný kritik, ani jediný spisovatel se tehdy neohradil proti tomuto způsobu soudu nad dílem básníkovým; udělal to jen pisatel těchto řádků. A vzpomeňte si na Soumagnova Nového Meziáše nebo na Vojcka; tehdy se mělo jistým světovým názorům velmi za zlé, že ze sebe činily rozhodující instancí ve věcech uměleckých, že ano? A my všichni dnes mravně protestujeme, když v Německu jsou umělci a učenci vyháněni se svých míst — právě jménem světového názoru, že ano? Pozor, prosím, na ty světové názory. A ještě dejme slovo A. M. Píšovi: „To jest jen ukázka z řady podobných polemických trumfů Čapkových, jež vyvracetí je škoda času a místa.“ Punktum.

Nakonec něco pozitivního. Ve svém posledním Zápisníku určuje F. X. Šalda kritiku „ve vysokém pojetí slova“ jako kritiku strukturálnou, jako nauku vědeckou, jako uměnovědu; ukládá jí „rekonstruovat básníkuv proces tvořivý, poznat v něm vyšší zákonnost a typičnost, projít s ním znovu cestu tvořivosti od zárodků k dílu“. — Nuže, ten vědecký úkol kritiky lze jistě formulovat i jinak; ale podstatné je shodnout se konečně na tom, že kritika jest disciplína vědecká, že — jako každé poznání — podléhá kriteriím správnosti a pravdy, kontroly a důkazů. Jakmile přijmeme tento základ, přestává být kritika privátním míněním a neodpovědnou věcí gusta; stává se poznáním, které lze opravovat a doplňovat; přestane být pouhou osobní reakcí na duchovní skutečnosti a stane se jejich zkoumáním. O nic menšího nejde.

Ale vedle toho, praví dále F. X. Šalda, má kritika funkci společenskou; je přezvědem života a životnosti; ptá se, může-li lidstvo jít za svými básníky, ve směru jejich postav, za jejich vidinami, přesvědčenými, snahami. Zde je místo kritika jako činitele kulturního.

I s tím je možno jen souhlasit. Řekl bych ještě ostřeji, že právě tak, jako činívá básník, i kritik bojuje za něco nebo proti něčemu, že se zasazuje o určité pojetí života, o mravní ideály, o společenské hodnoty. Ale bylo by z mnoha důvodů účelné definovat tuto funkci kritikovu jiným pojmem než je kritika; nazval bych ji polemikou — už proto, že je načase vidět v polemice něco víc než hašteření. Kritik může a často i musí být polemikem; ale nemá si to dvoje plést; musí být schopen lišit estetické poznání a hodnocení od mravního nebo ideového souhlasu či nesusouhlasu. Zmatečnost kritiky bývá právě v tom, že se mní soudit umělecké dílo, když se jenom vyrovnává s jeho domnělou nebo skutečnou kulturní tendencí. Umět to dvoje jasně odlišit ve vnímání i v interpretaci díla — to neochudí kritiku o žádnou z jejích funkcí; jen ji očistí a učiní ji lépe vidoucí a odpovědnější. To je předpoklad duchovní svobody kritikovy — tak jako je to předpoklad veškeré autonomie ducha ve všech věcech lidských. A o ty t a k é jde, když mluvíme o kritice.

J. Brož:

Hniloba za ohradou

(K situaci českého filmu.)

Po uveřejnění úředních statistických čísel o českém filmovém podnikání v r. 1932, sestavených ministerstvem vnitra, zmínili jsme se na těchto místech v čísle 11, v poznámce „Fiasko filmového kontingentu“ o úplném nezdaru velkoryse založené akce pro podporu domácí filmové produkce, která kontingentováním dovozu zahraničních filmů (v praxi uplatněném po prvé v roce 1932) měla nejenom zeslabiti stále tíživěji pocíťovanou konkurenci cizího zboží na domácím filmovém trhu, ale i přímou peněžní podporou v částce 105 tisíc Kč na jeden u nás vyrobený film, hrazenou z příspěvků dovozců (při kontingentním poměru 1:5 — 21.000 Kč z jednoho každého dovezeného filmu), snížit výrobní náklady domácí produkce a povzbuditi ji tak k větší aktivitě.

Kina proti kontingentu.

Dnes je jasno, že úprava dovozu cizích filmů k nám je nedostatečně promyšlená, a jak jsme se na výsledcích z minulého roku (prvního roku kontingentu) mohli přesvědčiti, neslouží ani výrobě, ani obchodu, tím méně pak obecnstvu, t. j. konsumentu. Neudržitelnost dnešní situace, na niž trvale poukazuje část našeho, na produkci a obchodu nezávislého, tisku, přiměla k obranné akci i svaz čl. kinomajitelů, jehož členové se při trvalém nedostatku kvalitních programů a co do původu jednostrannou jejich nabídkou, těžce probíjejí kritickými dny dnešní hospodářské deprese. Ve zvláštním memorandu k ministerstvu obchodu předložili kinomajitelé vypracovaný návrh na změnu dnešní dovozní praxe, kterým se sice v zásadě nemění povolovací řízení při dovozu filmů (neboť i kinomajitelé jsou si jasně vědomi toho, že dnešní mezinárodní hospodářská situace, kdy autarkická horečka zachvátila již celý svět, toho nezbytně vyžaduje), kterým se však ruší kontingent a nahrazuje limitováním dovozem 210 filmů ročně, rozděleným po dohodě se skupinami zájemců na jednotlivé dovozní země a kontingentní poplatek v částce 21.000 Kč za dovezený film se nahrazuje 5proc. dovozní dávkou, placenou buď z fakturované nákupní ceny filmů nebo z inkasovaného půjčovného.

Min. obchodu v obraně.

Oficiálně nedostal Svaz kinomajitelů stále ještě od min. obchodu odpovědi, ačkoliv jeho návrh byl doručen již před více než 14 dny, neoficiálně byl však tento zajímavý návrh břitce odmítnut v referátu odb. rady dra Pískáče, referenta pro záležitost filmového obchodu v ministerstvu obchodu, na nedávné schůzi Poradního sboru pro dovoz filmů.

Odb. rada dr. Pískáč ve snaze obhájeti za každou cenu filmový kontingent proti neustávajícím, většinou však zcela věcným, útokům části žurnalistiky a v poslední době i kinomajitelů, nedovedl však nikoho ze svých odpůrců přiměti k tomu, aby přestoupil na jeho stranu, neboť jeho argumentování bylo nejenom zcela nepřesvědčivé, ale i proti skutečnému stavu věci skreslené. A tak jeho vývody mohou snad posloužit jistě skupině domácích producentů, kteří, jako jediní majitelé filmových atelierů v ČSR., mají největší zájem na udržení dnešního stavu, ale celku, t. j. čl. kinematografii, se takovýmto způsobem nemůže prospěti.

Min. obchodu proti min. vnitra.

Již samotné srovnání číselných výsledků české filmové produkce roku 1931, tedy roku ještě volného dovozu, s prvním rokem kontingentem vázaného dovozu 1932 se ve slovech

dra Piskáče podstatně odlišuje od obdobného statistického srovnání publikovaného ministerstvem vnitra a sestaveného předsedou filmového censurního sboru min. radou drem Andersem. Jestliže dle statistiky min. vnitra, opravené dle jednotlivých měsíčních censurních výkazů redakcí ústředního orgánu Svazu majitelů kin — „Filmového kurýra“ — vyznívá srovnání produkčních výsledků roku 1932 s rokem předchozím v poměru 22:18 a vezmeme-li v úvahu i cizojazyčné verše, zhotovené v našich atelierech, zmenšuje se loňské plus ze 4 filmů na pouhé 2, mění se ve slovech dra Piskáče, zcela nepochopitelně, totéž srovnání v poměr 18:30. Takovýmto uměle vykonstruovaným vzestupem domácí produkce o 66 proc. lze ovšem snadno hájiti úspěšnost kontingentu před nezavěšenou veřejností. Ať již dr. Piskáč došel k číslu 30 vyrobených filmů za minulý rok jakkoliv, ať v to počítá třeba i filmy dohotovené až v letošním roce, ať již počítá do celkového počtu, jako tak mylně činila i statistika min. vnitra „Pisničkáře“ dvakrát a stejně tak i ty dva staré české filmy, u nichž šlo pouze o obnovení censurního povolení, vždy zůstane poměr 18:22 (resp. při vzetí v úvahu i cizojazyčných verzí u nás vyrobených, 21:23) jediným správným poměrem, který odpovídá faktickému stavu české filmové produkce z minulých dvou let a neskresleně podává neuspokojivý odlesk prvního roku vázaného filmového dovozu na stále stejně stagnující domácí filmové produkci.

Optimismus?

Není to však jediný silně kulhající argument pro obhajobu dnešní dovozní praxe, kterým p. odb. rada dr. Piskáč operuje. Neboť mluví v dalším, byť i nepřímou, dokonce o kvalitativním vzestupu českého filmu v roce minulém, který vyplývá, dle jeho slov, z prostého prý faktu, že z 30 (?) vyrobených filmů v minulém roce byly prý kritikou nepřiznivě přijaty pouze 2 (??), zatím co v roce předchozím bylo lze napočítati 5 vysloveně slabých filmů. A referent min. obchodu ještě zdůrazňuje tento svůj argument podotčením, že i ty dva filmy (které, to ovšem neříká) byly obecně přijaty blahovonněji než kritikou. Pro zajímavost zde vyjmenujeme 23 českých filmů v minul. roce vyrobených a předložených k cenzuře (při nejlepší vůli jich nemůžeme vyjmenovat 30, tak jako referent z min. obchodu, neboť zbývající 7 nám není známo). Jejich pouhé názvy vyvolají snad u mnohých čtenářů řadu ne právě příjemných vzpomínek, čímž se nám lehcé podaří, aniž bychom byli nuceni věnovati se bližšímu kritickému rozboru těchto filmů, vyvrátiti uměle vykonstruovaný názor dra Piskáče o kvalitativním vzestupu naší domácí produkce v minulém roce:

1. Děvčátko, neříkej ne. 2. Pudr a benzin. 3. Načeradec, král kibiců. 4. Sňatková kancelář. 5. Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa. 6. Píseň o velké lásce. 7. Zlaté ptáče. 8. Funebrák. 9. Vězeň na Bezdězi. 10. Malostranskí mušketýři. 11. Šenkýřka „U divoké krásy“. 12. Před maturitou. 13. Právo na hřích. 14. Kantor Ideál. 15. Růžové kombiné. 16. Pepina Rejholcová. 17. Zapadlí vlastenci. 18. Sestra Angélica. 19. Peníze nebo život. 20. Pisničkář. 21. Anton Špelec, ostroželec. 22. Tisíc za jednu noc. 23. Tausend für eine Nacht.

Chce-li referent min. obchodu mluvit u těchto filmů o kvalitativním vzestupu domácí produkce, pak nutno plně souhlasiti s námitkou „Lidových novin“:

„Je povážlivé, když úřední referent uvádí na omluvu těch strašlivých slátanin, které přivodily odpor celé kulturní veřejnosti, to, že se snad líbily někde v Zapadlé Lhotě. Mohl by potom také prohlásiti, že předměstské operetní scény si zasluhují státní podpory, protože se jejich představení těší mnohem většímu zájmu obecnosti než třeba Národní divadlo.“

A ještě jeden rozpor se skutečností.

Konečně, o něco dále, podotýká pan dr. Piskáč, že čl. filmový trh může býti za dnešního stavu plně uspokojen i co do celkového počtu filmů, které jsou u nás na základě kontingentu během jednoho roku k dispozici kinomajitelům, neboť vedle prý 180 (?) dovezených filmů máme ještě ročně 30 domácích a alespoň 20 celovečerních přírodních (pro které platí dosud volný dovoz).

V nejkrajnějším případě by nám mohlo postačiti těchto 230 filmů, t. j. 230 celovečerních programů. Zkoumáme-li roční potřebu filmů na př. u pražských kin při 16 premiérových biografech, i když uvádějí vždy dva současně jeden a tentýž film v premiéře a udrželi se průměrně každý program 14 dní, docházíme při 50 týdnech ročního provozu k celkové potřebě 200 filmů zcela nezbytných pro udržení provozu kin v dnešním omezeném již rozsahu. Při čemž úmyslně nechceme přihlížeti ke všední skutečnosti, že se často vyskytnou kvalitativně buď zcela inferiorní nebo naopak zcela exklusivní filmy, které se nemohou udržeti na programu plných 14 dní (což dle našeho předpokladu současného promítání ve dvou kinech značí vlastně 4 neděle) anebo jiné filmy, které se na př. pro uvedení v pražských premiérových kinech vůbec nehodí. Tedy 230 filmů ročně by v krajním případě mohlo postačiti, ale za dnešních poměrů není ani tato minimální potřeba kryta, neboť zde právě spočívá další rozpor se skutečností ve vývodech dra Piskáče, které nutno zkorigovati a přizpůsobiti skutečnosti dneška.

Je zajímavé, že referent ministerstva obchodu, který ve své denní praxi přichází přece tak často ve styk s ustanoveními filmového kontingentu a jemuž vlastně dlužno přičítati i problematické zásluhy na zavedení tohoto, jak praxe ukázala nevhodného, nařízení, ve svých vývodech zcela přehlíží základní ustanovení o poměru pěti dovezených filmů na jeden film domácí a přichází tak, při pravděpodobném počtu 30 vyrobených českých filmů za rok k dovozu 180 filmů zahraničních, tedy o plných 30 víc, než kontingentem stanoveného poměrného počtu. Stejně tak i předpokládaný dovoz 20 přírodních filmů za rok je přehnaným optimismem, přiblížíme-li k výsledkům z minulých let. A tak, po příslušné korekci zhora uvedených čísel vidíme, že náš filmový trh má nadále, při nezměněné situaci, k dispozici pouze 150 filmů dovezených, 30 domácích a asi 10 přírodních, celkem tedy pouhých 190 celovečerních filmů — 190 celovečerních programů. Tedy opět, již po třetí, holá skutečnost odporuje slovům úředního referenta.

Německá invase.

Zavedením filmového kontingentu se staly poměry v české filmové výrobě krajně nezdravými. Dovoz byl sice omezen a připustíme, že do jisté míry byl i zdravě omezen, ale v důsledku tím vyvolaného bojkotu našeho území americkými filmovými dovozci není toto snížení zbytečného dovozu radostným zjevem, neboť je jednostranné a jde převážně na účet amerického filmu. Pokles dovozu německého filmu je proti letům předchozím ve skutečnosti velmi malý a kontingent mu vlastně jen obchodně prospěl, neboť jej zbavil největšího konkurenta — Ameriky. A tak již více, než rok je naše kinematografie chtěj nechtěj ve službách berlínských filmových producentů.

Upozorňujeme předem, že zde nejde o projev šovinismu, jestliže poukazujeme na jednostrannou orientaci českého filmového obchodu. Jde nám především o kvalitu a všestrannost. Před třemi roky, kdy pražská ulice bezhlavě demonstrovala proti předvádění německých filmů u nás, stál ještě německý film umělecky v popředí všech světových produkcí. V té době se nelíbilo některým našim hurá-vlastencům,

že několik málo pražských biografů předvádělo dobré německé filmové zboží. Dnes, kdy z 30 předních pražských kin týden co týden 20--25 předvádí nejpustší německý brak, který svou stereotypní nevkusností a ohlupující banalitou musí být odporný každému kulturnímu člověku, brak, mezi kterým filmy jako Pabstova „Zebračká opera“ a Czinnerovo psychologické drama „Zasněné rty“ působí jako zázračné zjevy dávno již ušlapané filmové krásy a při pohledu do ideového primitivismu za našimi hranicemi na severu jako milé reminiscence na slavné kulturní Německo minulých dnů, dnes se již nikdo z našeho tábora nadvlastenců neozývá. Dnes se již nemluví o germanisaci našich kin, ačkoliv drzý a nevkusný humor německých vojenských veseloher je pro naše obecenstvo rozhodně nebezpečnější, nežli na př. Sternbergův „Modrý anděl“, Dupontův film „Atlantic“ nebo i ta Bolvary vtipná a s obdivuhodnou vynalézavostí režisovaná operetka „Dvě srdce ve 3/4 taktu“, filmů známých z období pražských, protiněmeckých demonstrací.

Boj proti filmovému braku, dnes téměř výhradně domácího a německého původu, je u nás veden výhradně jen t. zv. levým tiskem. Kdo zná pozadí českého filmu, ten se nemusí nad tímto paradoxním zjevem nikterak pozastavovati. Je to zcela přirozené, neboť ne nadarmo jsou naši filmoví podnikatelé velkými vlastenci. Ne nadarmo se u nás s oblibou natáčejí různí „Písničkáři“ a „Zapadlí vlastenci“, filmy oplývající lacinými efekty a nevkusné až běda, na které si pak výrobce může dle základního kontingentu navěšiti 5 hitlerovských operet. Ne nadarmo sedí v propagačním oddělení naší přední výrobní společnosti člen redakce „Nár. Listů“. Jak vidět, dovedl se český film dokonale zajistiti před všemi projevy nespokojenosti nervosního nacionalismu. Proto také ten, kdo bojuje proti dnešní naší obchodní filmové politice, se nutně dostává do konfliktu se všemi těmi, jež jindy již pouhý německý jídelní lístek dovede přivésti na pokraj zruřivosti.

Jde pouze o „kontingentsajny“.

Produkce českých filmů je v našem filmovém obchodu z 90 proc. pouze jakési nutné zlo. Je to pouze prostředek, jak získati 5 kontingentních listů, sloužících k dovozu pěti, pokud možno levných, cizích filmů, jejichž exploitace u nás slibuje zaplatiti nejenom eventuelní ztráty vyplývající z povinné výroby českého filmu, ale stále ještě i tučný zisk. Vždyť výroba českého filmu by se dnes vyplatila i tehdy, kdyby měl zůstatí trvale uskladněn ve skříni producentovy kanceláře, neboť očekávaný obchodní úspěch těch pěti, nepochybujeme, že blbých, německých operet unese lehce také 400.000 Kč výrobních nákladů takového českého kontingentního filmu.

Děláti solidní a vkusné filmové zboží (pro filmové umění se ani neodvažujeme plaidovati) i to je u nás dnes směšným idealismem, neboť k vyhovění požadavků dovozního kontingentu není třeba se ohlížeti na kvalitu. Proč zvětšovati obchodní riziko zvýšenou péčí při natáčení a tím i vyššími náklady výrobními? Proto se nelze divit, že umění je v naší domácí produkci bílou vranou, že ale i solidní, dobré obchodní zboží je u nás ojedinělým zjevem. A přece může být český film rentabilní i tehdy, nekalkuluje-li producent již předem s pěti dovezenými filmy; v takovém případě je ovšem třeba spoléhati jen a jedině na kvality v něm uložené. A lze i slušně vydělávati při zachovávaní minimálních požadavků dobrého vkusu, jak nasvědčují filmy „Muži v offsidu“, „Před maturitou“, „Kantor Ideál“ a nejnověji „Okénko“, vesměs filmy, které se dovedly vystříhati alespoň těch nejhorších útoků na nervy kulturního člověka, filmy, které nekalkulují se slzami pohnutí, vyvolanými sentimentálním, frázevitým vlastencem a pivním humorem.

Ne kultura, ale Pepina.

Jak z předchozího vidět, byla dnešní nízká úroveň českého filmu zaviněna ne v nejmenší míře právě kontingentem. Podpora 105.000 Kč ve formě pěti kontingentních listů, které se dostává výrobci každého filmu vyrobeného u nás v našich atelierech (snad jediná podmínka, na které se důsledně trvá), bez ohledu na kvalitu výrobku, to je způsob subvencování, jak vypadati nemá. Jak nespravedlivá je dnešní praxe min. obchodu, je nejlépe patřno z toho, že ty nejhorskší u nás kdy vyrobené filmové škváry, jako na př. „Pepina Rejholcová“ nebo „Strýček z Ameriky“ obdržely v pěti kontingentních listech tutéž subvenci, jako na př. nejhodnotnější u nás v poslední době vyrobený film „Před maturitou“. A nespravedlnost a jednostrannost v rozdělení kontingentních listů se odráží i v nezájmu státu o výrobu kulturně výchovných filmů (rozuměj — kulturně výchovných, tedy ani „Zapadlých vlastenců“ ani „Písničkářů“). Proto také výrobce kulturního obrazu ze Slovenska, který se již dva roky s láskou pravého umělce zabývá realizací své myšlenky filmového zobrazení slovenské vesnice, nenalézá u vyšších instancí zájem a porozumění pro svoji práci, zatím co výrobci různých Pepin a Strýčků obdrží státní podporu vždy promptně a přesně v plné hodnotě pěti kontingentních listů (a někdy i více).

Brzká náprava nezdravých poměrů v české filmové produkci je nezbytná. Pro zdárný vývoj českého filmu zde rozhodně platí: čím dříve — tím lépe. A nutno začíti právě u filmového kontingentu, který nutno nahraditi jinou formou úpravy filmového dovozu. Také subvencování domácí produkce se musí díti na příště na spravedlivém podkladě, aby se státní podpora nedostávala různým nezodpovědným producentům-obchodníkům, jimž nikdy nešlo a nepůjde o český film, nýbrž o kšeft. Jedině podporou schopných a důvěryhodných domácích producentů lze vytvořiti konečně zdravou základnu pro český film.

Život a instituce

G e l :

Vynálezy a potom patenty

I.

Vynález jest“, tak praví definice, „dílo duševní činnosti, jež využitkováním přírodních sil dosahuje nového účinku. Objev pak jest odhalení něčeho neexistujícího, dotud však neznámého.“

Tedy: nová hvězda je objevena. Dalekohled, kterým se na ni díváme, je vynalezen. Neboť hvězda tu byla i dřív, stejná, jako je nyní. Křemen však byl neprůhledný, sklo s plochými stěnami neměnilo obraz. Využití přírodních sil: účinku žáru na křemen a oblých ploch skla na světelné paprsky, toť vynález dalekohledu.

Ve všech řečích a tóninách, slovem, písmem i obrazem se hlásá, že žijeme ve století technických vynálezů nejgeniálnějších, jaké lidstvo kdy poznalo: letadla rychlosti 650 km/hod., radio, televise, kolejnicové Zeppeliny, telefon z jedoucího vlaku — zázraky, tak se nám často vyčítá, zevšedněly přesycenému světu — na astronomické číslo vzrostl počet sedmi klasických divů světa. Žijeme ve století vynálezů, nejgeniálnějších v dějinách lidstva.

A není to vůbec pravda. Geniální doba lidstva, pokud jde o techniku, zapadla v neznámé, nedozírné minulosti.

Dejme tomu:

Miliardář připadl na myšlenku postavit chrám Rozumu, Hominis fabri, člověka technického, Walhalu vynálezů, velkou, kamennou, železnou a světelnou ilustraci k dějinám lidstva. Koupil od Řecká Olymp za tím účelem, a chrám, spíš Lhasa chrámů tedy stojí. Prohlídka. Na nejvyšším vrcholku, ve středu města — střed a nejvyšší bod je nejčestnějším místem, tam někde stál trůn Dia, otce bohů a lidí — strmí k nebi kupole katedrály, je to sanctissimum celého města. Odložme střevíce, jak činí Pravověrný před vstupem do mešity. Očistme duši, spatříme největšího dobrodince lidstva. Či markantní, oduševnělou hlavu uvidíme? Jakého jména se dočteme na podstavci zlatého pomníku? Kterého z těch tisíc skutečně nesmrtelných?

Je přítomí v gigantické hale, imposantně to udělal impresario amerického miliardáře. Do zenitu kupole strmí trůn, je z kyklopských zdí. A na tomto místě, nejčestnějším a nejkralovštějším v království lidského ducha, na Diově místě sedí kdosi, rysy ani oděv není přesně vidět v tomto soumraku — jen nízké čelo, děsivé nadoční oblouky, rozčuchaný vlas padá do nízkého čela. Brada snad trochu vyčnívá, krátký silný krk nese hlavu ku předu, pod hrdlem je rozeznat kus zarostlé hrudi, či je to srst zvířete, kus oděvu? Štítek na podstavci kyklopského trůnu je prázdný, nenese jména. A u nohou tohoto divného muže leží znamení toho, co daroval lidstvu: dvě malá polena dříví. Obyčejného dříví. Nic víc. Tento genius s tělem pravěkého člověka je největším z vynálezců lidstva: je to neznámý pračlověk, jenž objevil účinky a vynalezl rozdělování ohně.

Nebylo a není většího vynálezu v dějinách planety Terra, než že třením dvou dříví lze získat bezpečně a kdykoliv to, co působí nebezpečný, záhadný blesk, uhoří-li za určitých okolností do dřeva. Oheň je první kulturní vymoženost lidstva. Všechna ostatní technika a civilizace, a tím i kultura, je vybudována na ní.

Kolem gigantického trůnu tohoto Záhadného jsou prestoly nižší. Ani na nich ještě nesedí Indové, Babyloňané, ani Egypťané, o Řecích ani nemluvě. Mezi svými je Praechelléenský člověk, jehož potomci teprve utíkali před předposlední dobou ledovou. Mezi svými předchůdci, vrstevníky a bezprostředními následníky sedí vynálezce, palaeolithický Prometheus. Gerusia největších vynálezců je podobna svému předsedovi, a skromné na pohled jsou dary, které drží: jeden má v těžkých rukách kousek provrtné kosti, uvázaný na pásku kůže, a kus proděravěné kožišiny. Je to vynálezce knoflíku. Nikdo civilisovaný se nebude smát, knoflík je st vynálezem gigantickým. Jen si to řekněme učeně (či ve slohu přihlášky, kterou by dnes podal dotyčný vynálezce): „Knoflík oděvní jest dírkami nebo ouškem opatřený, kulovitý, polokulovitý nebo plochý předmět, jenž — připevněn na podkladu — za pomoci knoflíkové dírky, smyčky nebo matice spojené s podkladem druhým, spojuje pevně a zároveň kdykoliv snadno rozpojitelně dva konce téhož oděvu nebo dvě jinak spolu vůbec nesouvisící jeho části.“

Bez jména je tabulka na pomníku člověka, jenž vynalezl nástroj. Nástroj vůbec. Jenž vynalezl na příklad — uijíme slov definice vynálezu — nový účinek přírodní síly, totiž setrvačnosti a přitažlivosti zemské. Jenž vynalezl „způsob, kterým lze něco dostat rukama s nedostizitelné výšky stromu, aniž bylo třeba lézt na strom“. Dnes tomu prostě říkáme: srazit kamenem. Ale dnes také prostě řekněme šoferovi autodrožky: „Na nádraží, ale rychle, za pět minut jede vlak, má-

me to tři kilometry, tak ať nezmeškáme!“ A je v tom rovného půl tuctu prvků — ke každému z nich přistupoval některý z našich předků s nedůvěrou, bázní a obdivem: auto, autodrožka (svěřit se cizímu člověku!), vzdálenost měřená na kilometry, čas počítaný na minuty, železnice a — čas pěti minut na tři kilometry. Pěti pohodlných minut. Půl tuctu věcí muselo být vynalezeno, objeveno a vymyšleno.

Kdo anticipoval vynálezem o desítky tisíciletí vzorec:

$$D = \frac{v_0^2 \sin 2\alpha}{g} \text{ a vzorec: } V = \frac{v_0^2 \sin 2\alpha}{2g} ?$$

Při čemž D jest dohoz a V maximální výška balistické křivky. Kdo vynalezl, na základě vynálezu, že kámen v ruce dodává ruce důrazu, že lze kamenem působit i do dálky, aniž ruka musí ten kámen neustále držet? Neznámý pračlověk ve zlaté době lidské vynalézavosti.

Dalo by se zjistit, kdo první vypočítal, proč a jak působí trojboký hranol, je-li vrážen do měkčí hmoty. Je s tím spojeno dlouhé učené říkání o výslednici a působení sil, hemží se to siny, či jsou to kosiny? a nějak to v nás vzbuzuje matnou vzpomínku na Atwoodův padostroj, či to byla šibenice se závažičky, z nichž každé mělo jakési háčky, aby se to mohlo do sebe zavěšovat? Kdo to první vypočítal, by se dalo zjistit. Někdy nebude zjištěno, kdo vynalezl mlat. A tím i nůž a meč.

Praxe je zde starší než všechny úvahy, a prehistorikové rozdělují dvě epochy jenom podle toho, že v jedné, té starší, byly nástroje obráběny do formy toho trojbokého hranolu otesáváním, v mladší však už broušením.

Broušením? Co je to broušení? Předpokládá to vlastně vysoké znalosti fyziky, je v tom kus zákona o neprostupnosti hmot, jakási stupnice tvrdosti v tom hraje roli, jmenuje se jako kterési velké nakladatelství: Ullsteinova, ne: Mosseova stupnice tvrdosti, ne: Mohsova. A i to je špatně, protože brousit lze předmět i látkou téže tvrdosti, neboť přistupuje ještě čas a síla. Člověk doby kamenné to nevěděl, ale byl by asi na dotyčné teoretické otázky odpověděl stejně jako Mozart, když ho examinovali, co to je fuga. „Nevím“, řekl prý W. A. M., „jak bych to popsal, ale hnedle vám jednu napíšu“.

Vůle odpoutat se od náhody vznikla v pravěké době, tato vskutku césarská myšlenka, nahradit vůli, co bylo dosud událostí vnějšího světa. Prorok budoucnosti přestal chodit za horou, v níž byla doupata, jež dnes tolik milují archeologové. Barok, gotika, utilitarism, kostely ve slohu garáží a sýpky s fasádou chrámu, činžáky či weekendhouses — autor principu stavby, vynálezce umělé jeskyně je neznámý.

Kdo vynalezl Papinův hrnec (žádný smích! Amerigovu zemí objevil Kolumbus, Indiáni nežijí v Indii, Západní Indie je v Americe, Franklinův bleskovod sestavil páter Diviš) je známo. Neznámo však je, kdo vynalezl geniální metodu, jak přimět k účelnému soužití nesnášející se živly: vodu a oheň, kdo vynalezl vůbec kychyňský hrnec.

Kdo vynalezl luk? Kdo štít? Princip obuvi?

A nabrat hluboko dechu: kdo vynalezl písmo?

Kdo našel úplně novou cestu, kdo našel toto velké absolutní „nové pod sluncem“, jež nemělo ani analogii ohně s bleskem, ani vzor pěsti pro první nástroj? Mythy a legendy jsou východiskem pro pátrání. O ohni se shodují svědectví na původu kriminálním: Prometheus oheň ukradl, a jiné pověsti jiných národů k tomu nemají daleko. I soudí se, že oheň byl vynalezen opravdu jedním člověkem, že se stal majetkem jednoho kmene a odtud že se už šířil „zasahováním do patentních práv“, jak bychom se vyjádřili dnes.

S písmem je to jednak už v pověstech jiné, jednak to není tak tuze dlouho, co vzniklo, i lze pozorovat poloslepé hemžení těch, kteří hledali Hanibalův titánský „přechod přes

Alpy“, přes strmou hráz mezi sluchem a zrakem. Neboť písmo je přec způsob, kterak vyjadřovati a přijímati výtvarným znamením, patrným pro zrak, sdělení tlumočená jinak hlasivkami sluchu.

V moderní vědě pramení lidstvu nová řeka Lethé: srovnávací jazykozpyt, a věda o písmu by musela být zakázána zvláštním prohibičním zákonem, kdyby lidem v denním shonu zbylo víc času pro opojnosti tohoto druhu: jak zavádít okem o kapitoly tohoto druhu a neuváznout celým mozkiem? I nezbývá, než nechťtí vědět mnoho, nezbývá, než přiznat se k povrchnosti za přitěžující okolnosti: k povrchnosti úmyslné, a dát k celé té stati výstražnou tabulku: „Pozor, neúplně! Za chyby tisíc let sem nebo tam se neručí. Pozor, samostříly: co věta a údaj, to sporné tema“. Ale jinak: jen račte dál — „co vylovíš, to vše je zajímavé“.

Kdo potřebuje ještě důkazu, že geniální = jednoduché, najde jej ve vzniku písma. Neboť na počátku bylo písmo zázrakem, geniálním se stalo až potom.

Zázrak je Quipu, písmo starého Mexika. Quipu je nejstarší písmo světadílu Amerika a psalo se špagátem. Jeho sláva a pád dozívá po tisíciletích ještě dnes, a ilustraci k tomu nakreslil nebožtík veselé paměti Vilém Busch: profesor v pověstném šosatém kabátě, stojí, čelo opřeno o tabuli, v rukách na zádech skřížených drží ne kapesník, ale legendární „šnup-tychl“, s ohromným uzlem. Z textu je vidno, že kluci udělali profesorovi tajně do kapesníku uzel, teď mají na hodinu pokoj, protože pan profesor si nemůže vzpomenout, na co si chtěl vzpomenout, když si udělal „suk do kapesníku“. Suk je jednou z nejstarších mnemotechnických pomůcek, vynalezených mnohem dříve, než byl objeven podklad, zákon o asociaci myšlenek: uvidím-li to a ono, vzpomenu si na to, nač jsem myslel při předchozím pohledu na onen předmět. Kolegou uzlu je vrub — „má vrubek“, je rčení dnes ještě živé.

Quipu, jeden ze záračných vynálezů lidstva, je jakousi tisící mocninou uzlu v kapesníku. Po technické stránce je to pás, z něhož visí provázky na způsob trásní. Provázky jsou různobarevné: rudé (zvané válka), bílé (mír), černé (smrt) a hnědé. Z těchto čtyř prvků, jež dávají základ výrazu, tvoří se zasukováním slova a číslice: jejich hodnota je dána způsobem zapletení, bezprostředně sousedících uzlů a vzdáleností od skupiny předchozí. Písmem Quipu udíleli Inkové rozkazy guvernérům provincií a přijímali jím hlášení. I dějiny psány tímto písmem, a Španělé, kteří obsadili a zničili Peru, dali si od domorodců překládat historii země: z jejich svědectví víme, že písmo bylo přesné — ovšem pro toho, kdo je ovládal, a to byli zvláštní úředníci, s titulem: Quipu-Kamayo. Mužové znali písma Quipu. Zápis Quipu, nalezený v peruánském hrobu, váží čtyři kilogramy a je dlouhý mnoho metrů.

Ze stejného pramene vzniklo asi lasturové písmo Indiánů, kteří navlékali na řemínky různě zbarvené a různě obroušené škeble. Kromě toho však měli Indiáni písmo obrazové: jsou to „mluvící znamení“ a od nástěnných maleb staršího data se liší tím, že už tradují určité sdělení: muž s rudou rukou znamená muže se zraněnou rukou, trup bez hlavy znamená: smrt. Zvíře s bílou tlamou: hlad. Slavné „Valam olum“, poemigraci indiánského kmene odkudsi ze severu do oblasti dnešní Virginie a příchod prvních bělochů.

Tohle všechno je sice teoreticky písmo, ale není to pořád ještě prosté. Je to složité, vyžaduje to neúměrného studia. Víme o písmu stamilionového kulturního národa, které zabloudilo tímto směrem: 50.000 obrázků má čínský slovník. Skutečnost, že tato epidemie písmen, z nichž každé znamená slovo, je rozdělena na „jen“ 214 hlav čili klíčů neboli základů, je útěchou chabou: kdo se učil řečtině nebo ruštině, ví, co trápení je se dvěma tucty písmen. Pohled do knížky o čín-

ském písmu nám ukáže, zač je toho loket: jsou symboly (to jest zjednodušené kresby, jež nastoupily na místo opravdových vyobrazení) na příklad: ústa. Symbol „ústa“ plus symbol „pára, jež se za zimy sráží z dechu“, je písemný znak pro sloveso: mluvit. Mnoho zajímavého lze vyčíst z takové stati „Čínanem snadno a rychle“. Symbolika je nebezpečně upřímná. Slovo „milovati“ znázorňuje čínské písmo složením symbolu ženy a dítěte. Otec: ruka muže s holí. Manželka: ruka ženy s koštětem.

Jednu výhodu tato potopa písma má: že se písemně dorozumí Čínané mluvící rozličnými dialekty. Na bezpečnostním oddělení v Praze měli jednou dva Číňany (podomní obchodníky), kteří se mohli navzájem domluvit jen česky. Čínsky si to museli psát na papírek. Nelze předpokládat, že usnadnění této konfrontace L. P. 1932 bylo příčinou, proč kolem roku 1000 před Kristem bylo kodifikováno „Staré písmo Ku-ven“ a brzo na to „písmo Velké pečete“, jež zpečetilo osud Číny hůř než Velká zeď. Je to jen zajímavé téma pro filosofii dějin.

Sen našich chlapeckých let, „psát egyptsky“, je stejně zamotaný: také to byly původně obrázky a vedlo to ke krásným složeninám: síla a vznešenost (myslím) se vyjadřovalo holí, kterou nositi bylo privilegiem vysokých tříd. Obraz muže a hole znamenalo: velký pán. Pro slovo „ušlechtilý kůň“ bylo tedy zobraziti koně s holí. Kůň s — tuším — loutnou: hříbě. Voják s loutnou neznamenal: armáda se zajímá o civilní obyvatelstvo ženského rodu a pořádá za tím účelem dostaveníčko, nýbrž: rekrut. To jest: mladý voják. Neboť: loutna = mládí. Později se to zlepšilo k horšímu: z obrazu zůstala v platnosti jen písmena původního výrazu a to ještě jen souhlásky. Znak slova, jež znělo dejme tomu ns, mohlo znamenat: nos, nás či nes! Bylo tu písmo, ale pořád ještě nebylo geniálně jednoduché, pořád se ještě čekal geniální vynálezce, jenž by dovršil dílo neznámého titána, kterému se podařil ten Hanibalův přechod přes Alpy.

I bude požádati neznámého troglodyta na kyklopském trůnu, aby popošel o kousek a udělal místo vedle sebe pro rovnocenného genia: neznámý Foiničan z XIII. století před Kristem bude se asi trochu krčit vedle siláka v medvědí kůži. Ale toto místo mu patří, neboť tento Foiničan zjistil, že lidská řeč se skládá z 22 hlásek.

Ortel smrti i kladná odpověď na vyznání lásky, zrada i věrnost — celý arsenál lidské mluvy je — či tehdy byl — obměnou dvaadvacítí hlásek. Dvaadvacet hlásek ergo: 22 písmen. A dost. A tento Foiničan na to přišel. Lze si představit ruml, který zavládl po publikaci tohoto objevu: jistě byla řeč o nezdárném synu — „jiné starosti nemáš? A na tebe jsme čekali, a Baal der Gerechte, klínové písmo ti není dost nóbl?“ — a o rušení starých řádů. Ale vyhrál to ten neznámý Foiničan. Geniální jednoduchost 22 písmen pro souhlásky (a sem tam nějaká tečka nebo čárka pro samohlásky) nastoupila nejmódnější pout světem, jaká kdy byla od vynalezení ohně. Aramejsko-syrská abeceda z ní vznikla, hebrejská, arabská — Himjarité, kmen v jižní Arabii, ji přenesl k Ethiopským a do Lybie. Z arabštiny ji přejali Peršané, Afghánci, Hinduové, Turci. Z pozdější syrštiny ji vzali Ujgurové, tureckého původu, a odnesli je na druhý konec světa: do východní Asie, stát Mandžukuo dnes píše fenickou abecedou, i mongolští kněží kolem zřícenin Karakorum, kde sídlil tento kočovný kmen.

Zend v Iranu a Pahlevi je fenická abeceda. Sličná písmena Devanâgari, stránky připomínající město ušlechtilých domů s plochými střechami (říká se jim u nás Sanskrt) jsou v podstatě asi písmem fenickým. A Páli.

Toto jest „Alfa a Omega“ nauky o fenickém písmu. A a Ω není zde jen symbolem: je i značkou původu. Neboť alfa se původně jmenovalo Alif a alif je fenické a znamená jakousi obchodní značku — pozor na registrovanou známku, padělky odmítejte. Fenické A (jež mělo ovšem prý jinou výslovnost nebo nevýslovnost) bylo vzato z obrazu hlavy zvířete známého u nás pod jménem vůl. Trochu tomu uvěříme, napíšeme-li si velké naše A v poloze vodorovné. Příčka je náznakem jařma. Zkrátka: Alif znamená vůl, stejně jako třetí řecké písmeno Gamma se správně fenicky a hebrejsky jmenuje Ghimel, přeloženo via Kamel: velbloud.

Čtyři písmena přebývala Řekům, kteří přijali fenickou abecedu, protože se spokojili jedním znakem pro souhlásku, kterou vyslovovali Foiničané různě. Ale neplýtvali božím darem vynálezu a z těch čtyř přebývajících si udělali samohlásky: A E I O. Potřebovali však dvoje „o“, kromě krátkého ještě dlouhé. To ómega, jež všichni známe, gymnastické z řečtiny, realisté podle doslechu ze značky pro Ohm, vzniklo důmyslným křížením mezi velkým éta (což je dlouhé é), které má podobu našeho H, a mezi krátkým velkým O. Spodní nožičky toho H koukají dole z dosavadního našeho O.

Naše H, naše O: Od A do Z s nepatrnými výjimkami je naše abeceda řecko-latinsko-fenická. Stáří okrouhle půlčtvrta tisíce let.

Věrozvěstové jsou a hlavně byli postaveni před nutnost, obměňovat latinskou a řeckou abecedu podle fonetických potřeb obracených národů: svatý Cyril je autorem cyriliky. Jeho kolegové v zemích germánských museli vytlačovat latinkou runy, germánskou to „pravymozenost“. Až se ukázalo, že runy jsou zdegenerovanými poněkud potomky fenické abecedy, která se do těchto zemí dostala jinou cestou. U příležitosti veletrhů na „jantarových ostrovech“ či na Zelené zemi, které Foiničané pravidelně obesílali. — Vítězná pouť fenické abecedy se chýlí k naplnění: čínské vysoké školy zavádějí povinnou latinku. Japonsko zřídilo komisi, jež má doplnit latinskou abecedu o znaky potřebné pro japonštinu.

Že píšeme z leva do prava, a ne jako Foiničané z prava do leva? Psát se může toutéž abecedou různě. Kdo hledá něco o tom v knížkách o písmu, narazí na záhadné slovo: Bustrofedon. Bús by se mohlo jmenovat první písmeno v abecedě stejně jako alif. Druhá polovička je něco jako obracet. I najdeme vysvětlení: řecké písmo se psalo původně: první řádek od prava do leva, jako když se oře brázda s volským potahem: ten potah se na konci brázdy obrátí. A příští brázda je orána od leva do prava. Tak prý se ještě psaly zákony Solonovy v VI. století. Arijsko-semitským způsobem tedy. Zrovna jako ty runy, o kterých už byla zmínka.

Oheň, nástroj a písmo jsou tři největší dosavadní vynálezy lidstva, a je těžko si vymyslet, co by je zastínilo. (Pokrač.)

dopisy

Literatura a odpovědnost

Pane redaktore,

četl jsem jako jiní se zájmem diskusi o kritice, kterou Váš časopis vzbudil. Viděl jsem, jak se diskuse dostala sama sebou do úvah o podstatě umění; tak jsem aspoň rozuměl článkům K. Čapka, F. Götze a J. Kodíčka. Kodíček se zmínil také

o mně; že prý Laichter, Vodák a já měříme poesii mravním měřítkem, kdežto vskutku „umění... proniká do hlubších, tajemnějších a nezachytitelnějších vrstev života než jsou mravní kategorie... Řada velikých postav uměleckých žije v jiné oblasti než jest odpovědnost mravní, jsou někdy mimo dobro a zlo...“ Rozumím jeho názoru tak, že tito umělci žijí někdy také v hlubších oblastech než jest pravda, že jsou mimo pravdu a omyl, protože co platí o dobru, platí i o pravdě. Vidím ovšem, že Kodíček sám naráží při tom na obtíže. Jedna obtíž je v tom, že nejen vynikající umělci, nýbrž my všichni, prostí občánkové, si někdy myslíváme, že jsme „mimo dobro a zlo“, když provádíme něco, co nemáme. Vždyť jsme čtli, že hitlerovci prohlašují antisemitismus za u m ě n í a smějí se při tom také humanitě. O tom však nechci debatovati; problém je praktický. Četl jsem po článku Kodíčkové úvahu B. Diebolda ve Frankfurter Ztg. 16. IV. (Und die Kultur?), jakoby zpověď po katastrofě, která stihla teď německou literaturu. Diebold ukazuje, jak vítězství Hitlerovo bylo zaviněno i německou literaturou, která se stavěla, jak píše, mimo dobro a zlo. Spisovatelé podávali místo pozitivních návrhů prý jen negaci (uvádí Tucholského), šířili demoralisaci a neměli smyslu pro společenskou vázanost literatury. Tento mravní chaos prý však nebyl jen v Německu, nýbrž i jinde; Diebold ukazuje příkladem na B. Shawa (právem!). Vykládá také, jak v umění se přeceňovala forma a nedoceňoval obsah. A když kultura nedovedla Němcům vládnout, přišel Hitler.

Mluví se u nás pořád o demokracii. Nestálo by za to uvažovat, co znamená povinnost demokratická pro spisovatele? Mně aspoň se zdá, jako by heslo o literatuře mimo dobro a zlo bylo přežitkem liberalistickým a ve skutečnosti pouhou anarchií, která se příkře přiči demokracii. Chápu, že heslo může přijímat St. K. Neumann, když je anarchista; ale demokrat? Můj názor je prostý, nebojím se říci, že snad šosácky: jako básník nepřestává být básníkem, když vypravuje svým dětem pohádky, tak nepřestává být občanem, otcem rodiny, slušným členem společnosti se všemi jejími závazky, když bere do ruky básnické pero.

Váš oddaný

Em. Rádl.

Zjištění

Vážená redakce,

2. března pohrozil mi p. Frant. Goetz v „Národním osvobození“ soudní žalobou, neupustím-li od tvrzení, že interpeloval kritika za pochvalnou kritiku Komorního divadla atd. Neupustil jsem, nýbrž uvítal podání této žaloby, poněvadž nikoliv polemika, nýbrž instituce, disponující trestními sankcemi, může průkazně doložit celý rozsah mých tvrzení.

V těchto dnech uplynula zákonná šestinedělní lhůta, avšak p. Goetz žaloby nepodal.

Prosím, aby redakce Přítomnosti konstatovala tento stav věci a ponechala veřejnosti úsudek o dobrém svědomí spisovatele, který nejprve žalobou hrozí, vyzván však, žaloby nepodává.

Josef Kodíček.

Abychom přešli reklamácím, oznamujeme, že toto číslo Přítomnosti vyšlo o den později

Akademická inteligence doplňuje své knihovny v Ústředním studentském knihkupectví a nakladatelství, v Praze II., Spálená ul. 20, Pasáž, telefon 32195.

K zařízení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÄGNERSTYL“, osvědčený dubový nábytek „JERRY“, psací, rozmnožovací a počítačací stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Vagner. Brno - Česká 16.